

KUPUJTE IBA OD PREDAJCU S PREUKAZOM

NOTA BENE

2,40€ polovica pre predajcu

Apríl 2022/249

Kto pomôže Ukrajine? MY VŠETCI.

Prihláste svoj čas, ubytovanie, transport
alebo inú formu pomoci cez web
ktopomozeukrajine.sk

Alebo prispejte na
www.donio.sk/kto-pomoze-ukrajine

Ďakujeme

ILUSTRÁCIA NA OBÁLKE: Sasha Chagina

Rozhovor
Cesty nádeje

4

Reportáž
Toto je začiatok

7

Téma
Ponúkli svoj domov

12

Téma
Mlčali sme dosť

19

História
V mene pravdy

26

Pútnik
Umenie pomoci

30

Proti prúdu
Solidarita na ulici

36

Prosím, buď láska

Ukrajinskí demonštranti pochádzajú vedľa ruských tankov v napadnutom Charkove. Po výstražnej streľbe ruských vojakov sa dav nerozuteká kade ľahšie, ale protestuje o to rozhorčenejšie a s väčšou kadenciou. „Potrebujem muníciu, nie odvoz“ a „Ruská vojnová loď, choď do r...“, to sú okridlené vety, ktoré už vošli do dejín. Závidím Ukrajincom tú odvahu. Trápi ma, či ju sama nájdem, keď pôjde do tuhého. „Chcem ti povedať, že ja som normálna a nesúhlasím s tou strašnou vojnou,“ volá mi ruská kamarátka. V Rusku nežije už pár rokov, no aj tak cíti bolesť a vinu. Preto píše na ruských sociálnych sieťach pravdu, ktorú mnoho Rusov nemá odvahu ani len počuť, nieto ešte o nej hovoriť. „Pôjdem protestovať, zoberú ma. Nepôjdem protestovať, zoberú ma tiež,“ hovoria jej známi, ktorí ostali v Rusku. Policajti odchyťávajú v uliciach okoloidúcich, niekedy za demonštrácie a niekedy len tak. Tri záznamy sa rovná basa. Nikdy nevieš, koľko ich vlastne máš. Napriek tomu tisíce Rusov vychádzajú do ulíc. Za prejav solidarity s Ukrajincami draho platia svojou slobodou. Naša solidarita nás stojí len čas a odvahu čeliť utrpeniu. Nie som extra odvážna a ťažko znášam utrpenie iných. Odkedy sme sa ocitli vo vojne, žijem ako s nožikom zapichnutým v bruchu. A to nám nad hlavou nevybuchujú bomby a máme čo jesť. Solidarita však pomohla ľudstvu prežiť tie najstrašnejšie momenty ľudských dejín. Od začiatku vojny som sa prvý raz poriadne vyspala až po mojom prvom dobrovoľníčení v informačnom stánku pre utečencov. Pretože solidarita pomáha obojstranne. Posilňuje, keď sa cítime bezmocní. Dobrá správa pre tých, ktorí sa ešte nezapojili. Teraz je náš čas. Vystriedajme vyčerpaných dobrovoľníkov z prvej vlny. Pošleme peniaze na zbierky, podelíme sa s nákupom, ubytovaním. Alebo len budme milí k novej susedke z Ukrajiny. Každý tak, ako práve dokáže. Je to beh na dlhé trate. Keď začala vojna na Ukrajine, práve umierala moja agaporniska Kiwi. Len moja divoká láska k tomu drobnému tvorovi mi dala silu byť tu pre ňu. Odvahu čeliť vlastnej bezmocnosti zoči voči jej utrpeniu. To malé vtáča mi za svoj život dalo kopec lásky. Ešte aj na úplnom konci ma naučilo, že som silnejšia, ako si myslím. Prosím. Buď láska. Najkrajšie ukrajinské slovo. Vlastne dve slová. Aké symbolické. Veď Láska nikdy nechodí sama. Ide ruka v ruke s Odvahou. A Solidarita je ich milosrdná sesternica, ktorá nám pomáha prežiť.

Sandra Pazman Tordová, šéfredaktorka

NOTA BENE

4 2022

Editoriál

3

Cesty nádeje

 Lucie Römer Gabriel Kuchta

Maroš Klačko, farár zboru Českobratskej cirkvi evanjelickej v Prahe, sa s dodávkou vybral na Ukrajinu, kam iní ísť nechceli, aby odtiaľ vyviezol tých najzraniteľnejších.

Keď sa na Ukrajine začala vojna, rozplakal sa. Úplne ho to šokovalo a paralyzovalo. Nebol schopný sledovať nič okrem médií, nemohol spať. Na pražskom Smíchove práve Česko-bratská cirkev rekonštruuje kostol. Všetci stavební robotníci sú Ukrajinci. Rozprávali mu o svojich rodinách na Ukrajine, v mobiloch ukazovali fotografie. To Marošovi Klačkovi, farárovi zboru Českobratskej cirkvi evanjelickej, ktorý pochádza zo Slovenska, dalo úplne iný, oveľa urgentnejší obraz o situácii.

V čom sa ten obraz líšil od spravodajstva?

Médiá väčšinou neukazujú tie najdrastickejšie obrázky. Predsa len existuje cenzúra toho, čo zverejnia, možno aby to najhoršie nevideli deti. Obhorené telá, ľudia bez nôh alebo polovice tela... Mal som hrozný pocit, že tí Ukrajinci nám tu stavajú kostol, ja som farár, a nie som schopný s tým utrpením nič urobiť.

Prečo padla voľba práve na humanitárnu cestu dodávkou?

Snažil som sa kontaktovať rôzne organizácie, vyplnil som všetky možné dotazníky, že tam chcem ísť za každú cenu. V pondelok 28. februára sa mi podarilo dostať s našou dodávkou do konvoja, ktorý viezol humanitárnu pomoc. Vyrázil som za kontaktnou osobou prostredníctvom organizácie Človek v tiesni. Ale keď sme prišli na slovensko-ukrajinskú hranicu, zistil som, že sa tam nedostanem. Teraz je to už krásne zorganizované, ale vtedy bola situácia chaotická. Colníci sa sťažovali, že humanitárne organizácie blokujú prechod hranice. Nakoniec nám v medzihraničnom priestore privezené veci zobrala ukrajinská armáda. Mysleli sme si, že to bude pre organizácie, ktoré pomá-

hajú ľuďom čakajúcim na ukrajinskej strane na vstup na Slovensko – vtedy tam čakali viac ako šesťdesiat hodín a potrebovali pomoc.

Nakoniec ste sa spojili s organizáciou Zóna nádeje. Čím vás presvedčila?

Ide o českú organizáciu s poľskými koreňmi. Pomáhala tehotným ženám už počas krízy na poľsko-bieloruskej hranici. Jej koordinátorka Nina Baše nám povedala, že nám bude dávať kontakty na tehotné ženy a ďalších ľudí, ktorí by nezvládli dlhé transporty a potrebujú pomoc, ale nikto si netrúfa ísť po nich hlbšie do ukrajinského vnútrozemia. Bolo to krátko po bombardovaní letiska v Ivano-Frankivsku a ľudia sa tam báli ísť. S mojím zborovým bratom Richardom Jenčom, študentom teológie, sme si povedali, že ak to má mať zmysel, tak to skúsime.

Kam presne ste išli?

Naša prvá cesta trvala od slovenských hraníc až po Hrabenné v Poľsku, kde sme tých ľudí vysadili, dvanásť hodín. Mali sme šesť voľných miest a hovorili sme si, že síce to moc nepomôže tej veľkej Ukrajine, ale že aspoň niečo. Dostali sme konkrétne mená a adresy. Väčšinou išlo o tehotné ženy. Vyrázili sme do oblasti okolo Ivano-Frankivska a Ternopiľu. Na mape to vyzerá ako krátka trasa. Ale nemajú tam cesty európskej kvality. Človek často vletí s autom do jamy. Tam vodiči ako my tie ženy prevzali a dovezli až do Poľska. Teraz vodiči minimalizujú čas v bezpečných zónach. Vozia ľudí väčšinou len do Lvova a chodia až k Dnipro, Krivého Rohu, čo by už bolo za mojou hranicou.

Aké boli vaše prvé dojmy pri prechode hranice?

Evidentné bolo, že Poliaci boli omnoho lepšie zorganizovaní než

Slováci. Ľudia tam vtedy čakali menej hodín. Keď sme vchádzali, bolo to šesťdesiatosem hodín, potom dvadsaťštyri hodín na prechod na Slovensko, a do Poľska napríklad pol hodiny. Poliaci majú v pomoci utečencom dlhšiu tradíciu, tento konflikt berú už dlhšiu dobu vážne a ľudí púšťajú na základe akéhokoľvek dokladu. Človek nemusí mať ani pas, stačí rodný list alebo akýkoľvek dokument.

Ako prebiehala cesta po ukrajinskom území?

Každú dedinu si tam môžete predstaviť ako pevnosť. Dobrovoľníci strážia každý kúsok zeme. Ak sme len prechádzali a práve sa nestrieľalo, nechali nás ísť ďalej. Ale ak sme niekde potrebovali niekoho naložiť a zastavili sme, hneď nás obklúčili miestni chlapi z domobrany. Režim domobrán si môžete predstaviť, ako keď sa v detských táboroch stráži vlajka. A v noci tábor strážia vedúci. A každý tábor je trochu iný. Domobrana bola v každej dedine iná. Obec zabezpečovala na základe vlastnej tvorivosti. Boli ozbrojení všetkým možným od loveckých pušiek po palice. Kdekoľvek sme zastavili, obklúčili nás a nepustili nás, kým sme neobjasnili, prečo sme tam.

Čo ste im odpovedali?

Často boli komickí, a tak sme boli komickí aj my. Hlavne v prvom konvoji mi to pripadalo tak, že sme akási paródia na Rýchle šípy. Vo vojenskom konflikte sa všetko riadi hierarchicky. Preto sa nás vždy najprv spýtali, kto nám velí. Každý z nás mal na to úplne iný názor. Bolo to smiešne a oni z nás boli nešťastní. Inokedy, keď nás zadržala domobrana, každý z tých chlapov nám dával úplne iné inštrukcie. Jeden: Vystúpte z auta. Druhý: Zostaňte v aute. Tretí: Otvorte kufor. Štvrtý: Zaparkujte

tam vedľa. Každý dával inštrukcie a my sme boli zmätení. A často pritom popíjali. Hlavne v noci.

Na čo sa vás na checkpointoch ešte pýtali?

Či sme náboženská inštitúcia. Ja som síce farár, ale Zóna nádeje sa profiluje ako humanitárna organizácia. Prekvapilo ma, že sa ma pýtajú na moje náboženstvo. Keď sme viezli ženy a deti, tak nám ľudia na checkpointoch ďakovali a povzbudzovali nás, ale aj tak nás vždy poriadne skontrolovali.

Dalo sa tým kontrolám vyhnúť?

Na hranici nám dali slovenskí colníci do auta Ukrajincov, ktorí sa z nejakých dôvodov potrebovali vrátiť domov. Tí nám poradili, ktorými cestami ísť nemáme, lebo tam kontroluje ukrajinská armáda a ani nás nepustí kvôli bojom. Navigovali nás horskými cestičkami.

Čo vám cestou tí ľudia rozprávali?

Niektorí sa vracali za rodinou, iní išli z práce a reagovali na povolávací rozkaz. Viezli sme aj chlapca, ktorý sa išiel pridať k nejakej slovensko-česko-poľskej bojovej jednotke, ktorá bola vtedy ilegálna. Mali aj úplne odlišné postoje. Nieкто vinil z vojny Zelenského, nieкто Porošenka, nieкто vedeniu Ukrajiny fandil. Ľudia, ktorých sme viezli preč z Ukrajiny, vždy celú cestu mlčali.

Ako ste sa tam orientovali?

Všetky značku sú zatemnené. Jazdili sme v noci, čo bolo nebezpečnejšie, ale zároveň rýchlejšie. Síce nás na každom checkpoin-te kontrolovali, ale neboli na nich také dlhé rady. Mali sme navigáciu a veľa sme využívali lokálnych ľudí, ktorých sme viezli. Celé tie noci sme boli v kontakte s Ninou, ktorá nám aktualizovala situáciu, keď sa strieľalo. Ale celé to v niečom bolo naivné.

V čom presne?

Myslím, že sme si vôbec neuvedomovali všetky dôsledky a aké nebezpečné to bolo. Vychádzali sme z našich skúseností, že žijeme v Čechách a v Európe a vieme, ako to tu chodí. náš svet sme prekopírovali na Ukrajinu. Hovorili sme si, že je to také Slovensko. Po návrate som sa o ľudí, ktorí sú tam, začal báť. Ani jeden z nás nemal žiadnu zbraň alebo aspoň paprikový sprej.

Jedného vojaka, ktorého sme viezli, to úprimne šokovalo. Veď tu môžete prísť o auto, jednoducho vám ho nieкто zoberie, povedal nám.

Báli ste sa?

Niekedy áno. A rozhodne som si tam nepripadal ako nejaký hrdina. Viac a viac som počas tej cesty plakal. Nebol som schopný dostať zo seba emócie. Cítil som návaly paniky a fyzickej nevoľnosti. Na prvej jazde sme viezli ženu so štvormesačným bábätkom. Posledných päť dní strávila v kryte. Keď nás uvidela, úplne sa rozsypala. Povedala nám, že strašne dlho nepila. Boli to silné momenty. Mali sme pocit, že je to dokonca sväté. Keď k nám ženy a deti nastupovali do auta, bolo to väčšinou v atmosfére posvätného ticha. Nebolo to dramatické ani pate-tické. Prítomné boli len vzdychy alebo šepkanie.

Vozili ste aj ženy vo veľmi pokročilom stupni tehotenstva. Mal nieкто z vás napríklad zdravotnícky kurz?

Nie. Zistil som, že tam nie som ani ako farár, ani ako pastor, ani ako terapeut, ale že moja momentálna kompetencia bola taxikár alebo vodič. Na to som sa sústredil. Nesnažil som si privlastňovať kompetencie, ktoré som nemal.

Mali ste so sebou nejaké špeciálne vybavenie pre prípad, že by tie ženy začali cestou rodiť?

S tým sme vôbec nepočítali. A tiež sa to menilo. Najprv sme vozili ženy. Potom sa na nás obrátil detský domov detí bez dokladov, viezli sme aj autistické deti.

Išlo o pomerne rizikové oblasti. Ako ste sa snažili minimalizovať bezpečnostné riziko?

Zistil som, že človek zvládne oveľa viac, keď čelí realite. Oveľa viac ma paralyzovali správy, v ktorých som sa dozvedal nad rámec svojej reality. Keďže sme prechádzali miestami, kde ľudia normálne žili, nemali sme taký pocit ohrozenia, aký som mal, keď som čítal správy. Tie sme často nesledovali celé hodiny a pýtali sme sa skôr ľudí, ktorých sme viezli, a vojakov na checkpointoch – tí by nás nepustili ďalej, keby sa tam práve bojovalo. Ale raz, keď sme nakladali ľudí, tak húkali sirény a jedna rodina nenastúpila do auta a išli radšej do krytu.

Čo vás na Ukrajine najviac prekvapilo?

Nie všetci chceli pomôcť. Ľudia sú rôznorodí a majú rôzne postoje. Boli sme napríklad šokovaní, že na stanici v Lvove mala jedna zmenáreň trojnásobný kurz ako ostatné. Takže ľudia pred odchodom do Poľska prišli o dve tretiny úspor. To bolo strašidelné. Humanitárna pomoc nestíhala a niektorí taxikári pýtali od ľudí ohromné peniaze.

Koľkokrát ste boli v ukrajinskom vnútrozemí?

Keď sme dokončili prvé kolo prevozov, mal som okamžite chuť ísť tam zas. Nakoniec som tam bol na troch „kolečkách“ a chcel som zostať dlhšie. Ale robili sme tam dvadsaťhodinové jazdy, potom štyri hodiny spánku a znovu, a mne odišiel chrbát. Musel som tam Richarda nechať. Jazdí doteraz a vzrástla aj sieť vodičov, momentálne je tam asi pätnásť áut.

Z čoho tie cesty financujete?

Išiel som tam s tým, že si cestu zaplatím sám. Momentálne si to šoféri financujú sami, a ak Zóna nádeje získa nejaké príspevky, časť nákladov im vráti. Ja som dostal príspevok od nášho cirkevného zboru a od priateľov zo zahraničia. To mi pokrylo asi polovicu nákladov.

Čo vám pomáha vyrovnať sa s náročnými zážitkami?

Mám tehotnú manželku a chcem sa o ňu starať. Snažím sa aj viac vnímať svoje telo. Posledné jazdy som robil vo veľkých bolestiach. Teraz sa venujem svojmu telu, robím rôzne dychové cvičenia a podobne.

Pomáhate aj teraz z Prahy?

Zachránili sme aj rodinu jedného robotníka, ktorý opravuje náš kostol. Z toho mám radosť. Veľmi potrebné je ubytovanie. Tento rozhovor robíme 11. marca a náš cirkevný zbor a komunita okolo našej farnosti už majú svoju kapacitu stosedemdesiat miest naplnenú. Chceli by sme doviesť z Lvova nejaké knihy a vytvoriť ľuďom u nás kúsok domova, knižnicu, organizovať čítania pre deti a podobne. Keď bude kostol hotový, budeme poskytovať rôzne terapie, ktoré si nevyžadujú znalosť ukrajinského jazyka. Skôr či neskôr sa s nejakým Ukrajincom stretne každý z nás. Pomôže správať sa k nim úplne prirodzene.

Toto je len začiatok

 Mária Múhl

Vojna na Ukrajine spustila medzi ľuďmi vlnu solidarity. Pohodlie domova mnohí vymenili za dobrovoľníčenie na hranici.

Idem splatiť dlh, odpovedá mi dvadsaťštyriročný Bohdan. Stojí na druhej strane cesty na hraničnom prechode Vyšné Nemecké a na rozdiel od tisícov utečencov sa snaží dostať domov, do Kyjeva.

Ak jeho dom ešte vôbec stojí. Bohdan si nesie veľký batoh a odhodlanie bojovať za Ukrajinu. Cez hraničný prechod sa dá zo Slovenska prejsť len autom. Peši sa na druhú stranu nedostane. „Bolo to ťažké rozhodnutie, mal som tu dobrý život, dobrú prácu, nedávno ma povýšili. Ale svedomie mi nedovolilo zostať, nevedel som sa na nič sústrediť. Dal som výpoveď a idem späť vlakom do Kyjeva. Moji kamaráti bránia mesto, tu sa necítim užitočný,“ hovorí o svojich pocitoch mladý muž a dodáva: „Radšej škodovať na spra-

venom rozhodnutí, ako neurobiť ho vôbec. A keď sa nevrátim? Tak čo už, taký je život.“ Obzerá sa okolo, kto by ho zviezol autom. Zaželám mu veľa šťastia a rozlúčime sa. Či sa dostal do hlavného mesta a či prežije, to sa už nikdy nedozviem.

Dlhá cesta

Je sobota ráno a na malom hraničnom prechode Ubľa sa práve menia služby dobrovoľníkov. Sú tu postavené stany organizácií, ktoré pomáhajú ľuďom utekajúcim pred vojnou uľahčiť vstup do bezpečia. „Neváhal som ani chvíľu, zavolať som do Človeka v ohrození a ponúkol som im dve zdravé nohy a ruky. S migráciou sa stretávam prvýkrát, ale s humanitárnou pomo-

cou mám dosť skúsenosti,“ vysvetľuje dobrovoľník Radovan Jonáš. Je pomocný vychovávateľ v detskom domove v Centre pre deti a rodiny v Banskej Bystrici. Okrem toho sedem rokov pracuje v útulku pre ľudí bez domova. „Osudy ľudí sú rôzne. Človek bez domova má tiež len jednu igelitku a svoj holý život. To isté majú teraz ľudia z Ukrajiny. Utekajú preč, sú sami, a pritom je tu tak veľa detí. Vo svojej podstate je však medzi nimi rovnosť,“ rozpráva o svojich skúsenostiach Rado. To, čo tu zažíva už takmer týždeň, sa nedá porovnať so žiadnou inou skúsenosťou. „Je to ťažké vidieť matku s deťmi, ktorá musí byť silná pre seba a aj pre deti. Ja som tiež otec a tu sú deti, ktoré nevedia, kde a či vôbec toho svojho eštevidia.“

Vysoký muž na chvíľu stíchne, zavrie oči a zhlboka sa nadýchne. „Našťastie sme tu výborný tím, dokážeme sa aj zasmiať, porozprávame si osobné príbehy, je to taká naša psychohygie- na. Človek by zlyhal, keby ju nemal.“

Toto je len začiatok. Všetci si to uvedomujeme. Môže to trvať mesiace a možno aj roky. Či sme na to ako kra- jina pripravení a schopní absorbovať novú situáciu, sa ukáže o niekoľko mesiacov. „Riešenia sú dôležité zo všetkých strán. Zo strany tretieho sektora i štátu, ktorý zabezpečuje zá- kladné veci, ako je napríklad pobyt. Potrebujeme držať za jeden povraz,“ hovorí o svojich skúsenostiach z pra- xe sociálny pracovník. „Zázračné slo- vo integrácia je tu už dlho a štát by sa mal zapojiť do procesu viac. Štát sám osebe nedokáže integrovať člo- veka, môžu to organizácie, spolky, komunity. Tie vedia pomôcť cielen- e. Štát by mal v tomto prípade zjedno- dušiť legislatívu, ktorá mu uľahčí ži- vot, ako napríklad kartička poistenca. Zo smiešnej dávkv v hmotnej núdzi nevyžije ani Ukrajinec. Posteľ nie je všetko, treba začať s ľuďmi pracovať,“ rozpráva Rado o dlhej ceste, ktorá si bude vyžadovať odborníkov na viace- rých úrovniach. Popritom hľadá pas, pretože s ďalšími dvomi ľuďmi ide na ukrajinskú stranu zistiť, kam postaviť stan pre čakajúcich utečencov.

Namiesto prázdnin pomáha

Tesne po prechode hranice dáva malým deťom do rúk plyšové hračky Judita Šujanská, učiteľka slovenčiny a občianskej výchovy na strednej škole v Bratislave. „Mala som pred sebou prázdniny, a keď som videla, že cez plat- formu Kto pomôže Ukrajine hľadajú dobrovoľníkov, vyplnila som dotazník. Celkom rýchlo sa mi ozvali, odtrhla som sa od televízie, nasadla do auta a išla na hranicu,“ vysvetľuje svoju chuť zapojiť sa. Pre ňu ako matku je to veľmi emotívne. „Tie poskakujúce brmbolce, čo tu vidím, alebo keď sa mama rozplače, keď jej dieťaťu dávam plyšáka, som hotová. Pomáha mi písanie, zdieľam svoje pocity na sociálnej sieti, kde inak príliš neprispievam. Mu- sím písať o tom, čo sa tu deje,“ hovorí o svojej terapii. Priznáva sa, že po prvej dennej službe nemohla uveriť tomu, že je to realita a nie film.

Silné momenty na hraniciach zaží- va každý, kto sa na chvíľu stane pozoro-

vateľom a uvedomí si, čo sa okolo neho odohráva, a hlavne, čo je za tým. Judita je rada, že sa takto rozhodla a zmyslupl- ne strávila jarné prázdniny. Pochvaľuje si komunikáciu s občianskym združe- ním i zabezpečenie ubytovania. Teplá sprcha, čistá posteľ či jedlo sú dôležitou súčasťou toho, aby aj dobrovoľníci vy- držali stáť a aktívne pracovať. Keď sa vyčerpajú hneď na začiatku, nedokážu pomáhať iným.

Medzitým s dvomi psami, jednou mačkou a malým kufrom prichádza mladá žena. Čaká ju starší pár z Neme- cka. Ženy sa objímajú a plačú. Dievčina cestuje z východnej časti Ukrajiny aj so zvieratami, manželia zas dva dni z Ne- mecka. Jej mama je ich kamarátka a je nemobilná, tak sa ponúkli, že ju pôjdu vydvihnúť a zoberú do bezpečia.

Zložité príbehy

Vojna na Ukrajine spustila medzi ľuďmi nevídanú vlnu solidarity. Priamo na hraniciach vo Vyšnom Nemeckom vzniklo zo dňa na deň malé stanové mestečko, ktoré funguje ako živý or- ganizmus. Snažia sa tu spolupracovať hasiči, policajti, civilná ochrana, zamest- nanci štátu, neziskové organizácie i jed- notlivci. „Keď sme prišli v prvú sobotu po invázii a videli, čo sa tu deje, hneď sme sa rozhodli tu zostať. Nebolo tu nič, ľudia mrzli, niektorí čakali hodiny. Teraz tu máme stan a všetky základné veci, čo potrebujeme. Poskytujeme primárne poradenstvo pre všetkých, ktorí prichá- dzajú. Ukrajina je náš sused a situácia je vážna,“ opisuje svoju prácu pre utečen- cov Michaela Pobudová z občianskeho združenia Mareena. Spolu s Katarínou Levčíkovou prišli najskôr na prieskum na východ, keďže sa venujú integrácii cudzincov a utečencov na Slovensku. Zostali, hoci boli zbalené na jednu noc v tenkých teniskách a ľahkých bundách.

„Sme základným informačným bo- dom pre prichádzajúcich utečencov. S utečencami a migrantmi som začala pracovať pred siedmimi rokmi. Vtedy som pomáhala integrovať ľudí zo Sýrie a Iraku. Ale neprichádzalo ich toľko,“ ho- vorí Michaela, ktorá skončila vojnové štúdiá v Londýne. Hovoria o možnos- tiach dočasného pobytu či azylu. Majú aj kuriózne prípady ako muža z Iraku, kto- rý dostal azyl na Ukrajine a teraz ušiel pred ďalšou vojnou. Nie je ani Ukrajinec, ale ani ako príslušník tretej krajiny sa nemá kam vrátiť. Jeho azyl však na Slo- vensku neplatí. S malým batohom a ige-

NOTA BENE

4 2022

Reportáž

10

litkou sa nás s prázdny, vyčerpaným pohľadom po dlhej ceste pýta: „Čo mám robiť, kam mám ísť?“

Riešia aj prípady zmiešaných manželstiev a návraty ľudí z tretích krajín. „Cítíme obrovskú solidaritu a veľkú ochotu pomáhať. Toto sme pri žiadnych utečencoch nevideli. Niekedy nás to až dojíma,“ zhodujú sa Katka aj Michaela. „Po týždni začínam cítiť, že potrebujem odborné služby na psychohygienu. Je tu veľa mladých dobrovoľníkov a tlmočníkov, počúvajú všetky tie príbehy. Myslím si, že ich budeme musieť nasmerovať, aby to celé zvládli,“ vysvetľuje zakladateľka Mareeny Michaela.

Silný národ

Práve v týchto dňoch prišla do stano-
vého mestečka aj organizácia IPčko. Je to
dištančná psychologická poradňa, ktorá
pomáha zvládať krízové situácie. „Pre-
chod cez hranicu je teraz pre mnohých
stresová situácia. Odídete, rozlúčite sa
s partnerom, so synmi, prichádzate sem
a svet vám chce povedať, že tu ste v bez-
pečí. Ale ako môžem byť v bezpečí, keď
som práve stratil úplne všetko?“ vysvet-

ľuje možné pocity utekajúcich ľudí pred
vojnou riaditeľ Marek Madro.

Veľa ľudí nemá predstavu, čo ich
čaká a kam pôjdu. Tu na hranici je úlo-
hou tímu psychologov poskytnúť prvú
pomoc, ak vidia niekoho v zlom psychic-
kom rozpoložení. „Zamerali sme sa na
deti. Keď čakajú desiatky hodín, zažívajú
veci, ktoré nie sú bežné. Možno celkovú
situáciu ešte nevnímajú, ale cítia stres.
Viacerí máme jazykovú bariéru, tak na
komunikáciu používame hračku, kres-
lenie, hru. Chceme im dať najavo, že tu
sú už v bezpečí. Utekajú pred niečím, čo
patrí do minulého storočia,“ vysvetľuje
podstatu ich fungovania Marek.

Stretnutia s ľuďmi, ktorí boli na
hrane prežitia a smrti, nie je pre psy-
chologov nová situácia, no prvýkrát je
taká masívna. „Naše služby nie sú len
pre utečencov, ale aj pre pracujúcich a
dobrovoľníkov. Mnohí sú pod tlakom,
niektorí nemajú podporu doma, ne-
chápu ich partneri. Diskutujú o vojne
v inom kontexte, ako to zažívame my.
Prežívajú veľké vypätie,“ hovorí o mož-
nosti prísť sa porozprávať s odborníkmi
Marek Madro. Zázemie majú vo veľkom
vyhrievanom stane, kam si chodia ľudia
oddýchnuť či počkať na odvoz. A občas

aj popremýšľať, čo a kam ďalej. „Nie
sú to slabí ľudia, ktorí potrebujú súcit.
Potrebujú rešpekt. Ako sa k nim správa-
me, tak sa prejavujú. My si ani nevieme
predstaviť, čo zažili. Keď im podávame
pohár čaju, sú vďační, ale po tom, čo
zažili, sa nedá automaticky očakávať
vďaka. Chceme byť užitoční na správ-
nom mieste.“

Kúsok od nás stojí matka obkolesená
šiestimi chlapcami. Zrazu nad hlavami
začujeme vrtuľník. Chlapci ho nevidia,
len počujú. Kričia a krčia sa k zemi:
„Mama, Rusi, Rusi!!!“ Je to Červený kríž,
ktorý vezie ďalšiu materiálnu pomoc.

Veľká vlna solidarity, ktorá sa spus-
tila, časom pravdepodobne opadne. Ute-
čenci tu budú dlho. Toto sa neskončí
z jedného dňa na druhý. Keď sa nechce-
me rýchlo vyčerpať, je efektívne pomá-
hať v malom a radšej pravidelne. Stačia
drobnosti.

1 (str. 7) Deti potrebujú čím skôr začať
myslieť na iné veci ako na vojnu.

2 (str. 9) Čakanie vo Vyšnom Nemeckom.

3 (str. 9) Katka (vľavo) a Michaela z Mareeny.

4 (str. 9) Ženy, ktorým sa podarilo utiecť
z Charkova.

5 Marek Madro, riaditeľ organizácie IPčko.

Rana našej pohodlnosti

Anton Vydra

Sasha Chagina

*Nezmyselná vojna na Ukrajine nás prinútila nanovo reflektovať nielen situáciu
za našimi východnými hranicami, ale aj za hranicami našich osobných životov.*

Blízkosť raketových útokov je desivá. Myslíme na budúcnosť, na prežitie.

Lenže ukrajinský bojovník práve prežíva inú skúsenosť.

Vo vojne nie je cieľom prežiť, ale
bojovať. To znamená zabiť toho druhého
skôr, než on zabije mňa. Šokujúce? Keď
Jan Patočka píše svoju kacírsku
esej Vojny 20. storočia a 20. storočie
ako vojna, hovorí presne o tejto skúse-
nosti. Píše, že bojisko „je miesto, kde
sa odohráva vlastná dráma slobody;
sloboda nenastáva, až potom, až keď
sa boj skončí, ale má svoje miesto práve
v ňom – to je punctum saliens, význam-
ný vrchol, z ktorého si možno prezrieť
bojisko“. A pokračuje: musíme pochopiť,
že „tí, ktorí sú vystavení tlaku Sily, sú
slobodní, slobodnejší než tí, ktorí zatiaľ
sedia na základni a starostlivo sledujú,
či a kedy dôjde aj na nich“.

Ešte pred touto pasážou hovorí Pa-
točka o tom, že vojny sa zvyčajne vedú
s cieľom dosiahnuť mier, že temno-
ta vojny hľadá svoj cieľ v jase dňa, že
k vojne pristupujeme ako k aktu, kto-
rého výsledkom je prežitie – ak už nie
naše, tak aspoň tých, ktorí tu ostanú
alebo prídu po nás. Tak o tom zmyš-
ľame z pohodlia nebombardovaných
obyvateľiek, z perspektívy mimo bojiska.

Lenže Patočka nám chce ukázať
perspektívu človeka, ktorý na bojisku
vydáva svoj život strelám a výbuchom
mín. Je to pohľad vojny, bezprostred-
ný a krvavý. Viera v život je otrasená.
A práve tu, na tomto desivom mieste,
v odpútaní sa od vôle žiť a prežiť, pri-
chádza so svojim slávnym pojmom
„solidarita otrasených“. Je solidaritou
tých, ktorí prežili túto hraničnú skú-
senosť straty viery v život. Na bojisku
sa totiž pre nich všetko navždy zme-
nilo. Ich život sa už nikdy nevráti do
starých kolají. Tých kolají totiž niet,
boli podmínované, sú navždy zlikvi-
dované. Človek, ktorý stál zoči-voči
smrti, musí byť nevyhnutne iný.

Toto sú tí otrasení, o ktorých so-
lidarite Patočka hovorí. Môžu ešte

niekedy žiť pohodlne? V okamihu
otrasenia viery v prežitie sa stali
slobodnejšími než všetci ostatní,
slobodnými od vôle k životu. Ich slo-
boda nie je vybojovaná, ale bojujúca
priamo teraz, počas rachotu striel.

No otriasa vierou vo vôľu k životu
iba vojna? Nie všetky situácie, v kto-
rých je ľudská existencia vystavená
náhlemu zničeniu? Živelná pohroma,
napadnutie, vyhladovanie, každá si-
tuácia, v ktorej život visí na vlásku,
otriasava samozrejmosťami, na ktoré
sme boli zvyknutí a ktoré sa v tom
vypätí okamihu nadobro končia. Edward
Lucas opakovane karhá Zá-
pad za jeho chamtivosť. Ako odpo-
vieme? Budeme sa musieť uskrom-
niť, zaznie tu a tam. Počujete, ako
prázdne to znie? Budeme sa musieť
uskromniť – aký rozpor je v tej vete,
keď ju vysloví cynický politik!

Skromnosť proti chamtivosti a
zabehanému pohodliu pochopia na-
plno len otrasení. Solidarita otrasen-
ných sa zakladá na vzájomnej empa-
tii tých, ktorí vedia, o čo ide v živote
a smrti, hovorí Patočka. Z pohodlia
nášho bezpečia sme len pozorovateľ-
mi, sledujúci úkaz aktu slobody na
bojisku. Odtiaľ ho v úplnosti nepo-
chopíme. Môžete navštíviť tisíce mú-
zeí a pamätníkov genocídy, môžete
byť vnímaví na minulé bolesti, môže
vás to hlboko dojímať, bude vám to
trhať srdce – a všetko toto iba po-
tvrdí, ako veľmi ste zviazaní s vôľou
k životu, s túžbou zvrátiť beh osudu
a vrátiť život tým, ktorým bol upretý.

Otraseňí vedia o slobode viac.
A preto vedia viac aj o cnosti
a morálke. Nejde o vznešené slo-
vá, nejde ani o náš plač a náre-
ky, nejde o paralýzu strachom,
ale o čin, ktorý robí ľudskú bytosť
slobodnejšou.

NOTA BENE

4 2022

Filozof

11

NOTA BENE

4 2022

Téma

12

Ponúkli svoj domov

Petra Nagyová

Braňo Bibel, Pavol Pekarčík

Slováci sa rozhodli pomôcť ukrajinským ženám s deťmi a poskytnúť im útočisko z rôznych dôvodov. Zhodujú sa však v jednom. Nedokázali by sa len tak pozerať na ich bezmocnosť.

z nočnej zmeny, chcel si prečítať najnovšie správy. Zostal v šoku, pretože Rusko zaútočilo na jeho krajinu.

Vojnu očakával

„Aby som bol úprimný, čakal som to. Pozorne sledujem politické dianie a zahraničné správy. Keď nás Amerika varovala pred ruskými útokmi, povedal som to aj svojim rodičom. Mnohí si však mysleli, že v tomto storočí je vojna takéhoto rozsahu nemysliteľná,“ opisuje Igor. Málokto na Ukrajine považoval za reálne, že vzťahy medzi Ruskom a Ukrajinou vyeskalujú do krvavého konfliktu.

Muži v Igorovej rodine sa zhodli na tom, že najlepšie bude, ak ženy s deťmi odídu z krajiny čo najskôr. Igor si v Bratislave prenajíma jednu izbu, všetci by sa k nemu nezmestili, preto začal hľadať medzi známymi. Kamarátka z divadla ho zoznámila s Alexandrou Sivou, ktorú správy o vojne zastihli počas lyžovačky v Taliansku.

„Nemali sme prístup k správam, boli sme od toho relatívne ďaleko. Medzitým sa mi ozvala šéfka, či by som sa zapojila do iniciatívy Kto pomôže Ukrajine,“ opisuje Alexandra. Keď sa dozvedela o Igorovi, rozhodla sa svoj voľný byt v Poprade poskytnúť jeho rodine ako útočisko.

Žiť s pocitom zrady

„Mama o odchode nechcela ani počuť. Na slovensko-ukrajinskú hranicu ju s mojou sestrou a synovcami viezol švagor. Trvalo im to niekoľké dni. Nemohli ísť priamo, pretože mnohé cesty a mosty boli zničené. Pomáhal som im tak, že doma na mape som hľadal bezpečné trasy a fotografie som posielal švagrovi,“ opisuje Igor, ktorému dnes akékoľvek každodenné problémy prídu doslova malicherné.

Kým sa jeho rodina snažila dostať do bezpečia, s Alexandrou sa vybral smerom na Poprad a jej rodina sa pustila do zháňania chýbajúcich vecí pre nových návštevníkov. „Rodičia sa na nič nepýtali. Jednoducho dokúpili, čo bolo treba. Vo svojom okolí poznám veľa ľudí, ktorí nezištne pomáhajú Ukrajincom a vôbec nad tým nepremýšľajú,“

hovorí Alexandra. Považuje za úplne prirodzené, že svoj byt poskytla cudzím. Sama si nevie predstaviť, čo by v podobnej situácii robila. „Ak mám príležitosť pomôcť, prečo by som to neurobila?“ Igorovej rodine umožnila zostať na taký dlhý čas, ako potrebujú.

„Mama mala spočiatku obavy. Pýtala sa, aká je nálada medzi Slovákmi a ako vnímajú Ukrajincov. Sestra sa v prvý deň stretla na ulici s neznámou ženou, ktorá sa jej opýtala, či je Ukrajinka, a obidve sa vzápätí rozplakali,“ opisuje Igor nevšedné situácie. Stále si nedokáže pripustiť, že jeho rodina je na úteku a potrebuje pomoc, aj keď vie, že ľudia im pomáhajú s najlepším úmyslom.

Igorov švagor a stará mama Lora zostali na Ukrajine. „Stará mama sa narodila v časoch nemeckej nacistickej okupácie a povedala, že vo svojej zemi aj zomrie. Hoci má sama zdravotné problémy, paradoxne nám dodáva silu a podporu je nás,“ hovorí Igor, podľa ktorého je táto vojna symbolickým bojom medzi demokraciou a totalitou. „Bojím sa, že ak Ukrajina padne, padne s ňou aj slobodný svet.“

Nebezpečný útek

Sašin útek z Ukrajiny sa začal vo štvrtok 24. februára večer. „V prvý deň vojny sme sa ráno zobudili na výbuch. Naše okná sa triasli. Nevedeli sme, čo sa deje,“ spomína si. Rozhodnutie opustiť Kyjev padlo rýchlo. „Spočiatku sme si mysleli, že sa ukryjeme v metre, ale otcov kamarát nás presvedčil, aby sme čo najskôr odišli.“

V aute, ktoré šoféroval jej otec, sedela spolu s mamou, sestrou a svojou malou dcérou. Autá sa presúvali pomaly. V pozadí dopadali rakety a bolo počuť výbuchy, doslova pred nimi utekali. „Myslím si, že keby sme čakali dlhšie, dnes by sme tu neboli,“ konštatuje Saša. Na ukrajinsko-slovenskej hranici netušila, čo bude ďalej. „Nevedeli sme, kam ísť a čo robiť. Zostala som však prekvapená, ako sa nám ľudia snažili pomôcť – najmä mojej dvojročnej dcére Kamile. Som za to nesmierne vďačná.“

Ženy mali napokon šťastie. Na hraniciach sa náhodne stretli s fotografom Braňom Bibelom, ktorý

NOTA BENE

4 2022

Téma

13

práve monitoroval situáciu. Ten napísal známemu, s ktorým sa pred odchodom rozprávali o poskytnutí pomoci pre utečencov. „Máme štvorizbový dom a malú prístavbu, ktorú nevyužívame. Braňovi sme povedali, že ak stretne niekoho, kto bude v núdzi, radi mu pomôžeme,“ hovoria manželka Burdovci zo Senca, ktorí sa zaregistrovali do rôznych skupín na pomoc Ukrajincom. Keď im Braňo napísal správu, všetko do seba zapadlo.

„Vypratali sme izbu, ktorá nám slúžila ako skladisko, urobili malú provizórnu kuchynku, nachystali vodu, potraviny a vytvorili sme ženám zázemie,“ opisuje Miroslav Burda. Hoci s manželkou Lenkou celkom nevedeli, do čoho idú, ponúknuť pomoc im prišlo prirodzené. Solidaritu prejavili aj ich známi. Priniesli matrace, periny, hračky a jedlo. „Podporili nás aj mentálne, za čo sme im veľmi vďační. Zažili sme však aj negatívny prístup a spochybňovanie zo strany niektorých ľudí. To nás tak trochu sklamalo.“

Iba tak sadnúť niekomu do auta a dôverovať cudzím ľuďom chce podľa Lenky Burdovej patričnú dávku odvahy. „Skutočne neviem, ako by som v podobnej situácii konala.“

Burdovci ženám pomohli s ubytovaním, ale aj s komunikáciou s ambasádou, keďže sa rozhodli presunúť ďalej na západ.

Prechodná stanica

Sašin otec a priatelia zostali na Ukrajine. Mnohí z jej kolegov a známych bojujú. Vrávi, že ak by nemala dcéru, urobila by to isté. Už v roku 2014 pôsobila ako dobrovoľníčka počas protivládnych protestov na Majdane. Dochádzalo vtedy k prestrelkám medzi políciou a protestujúcimi.

Ľudia na Ukrajine podľa nej nie sú ani tak vystrašení ako nahnevaní. Život v krajine sa vraj za posledné štyri roky zmenil. „Náš prezident bol prvý, kto sa pre krajinu a jej ľudí snažil niečo urobiť,“ konštatuje Saša, ktorú prekvapilo, ako svet Ukrajinu podporuje. Stále však nemôže uveriť tomu, že v jej krajine vypukla vojna. „Ukrajinu milujem a chcem sa tam vrátiť. Moja mama prežíva odchod nesmierne ťažko. Chýba jej otec. Často sedí v izbe a plače.“

Slovensko bolo pre Sašu a jej rodinu iba prechodnou stanicou. Vojnu sa rozhodli prečkať na juhu Európy, kde majú známych.

Dokumentarista Pavol Pekarčík žije v Košiciach. Nakrúcal aj na Donbase. Má tam veľa známych a priateľov. Ešte pár dní pred konfliktom im písal, aby poslali preč svoje deti. Smiali sa mu. Po tom, ako na Ukrajine vypukol konflikt, sa s reportérom Tomášom Forróm pustili do organizovanie pomoci. „Najrýchlejšie reagovali na situáciu ľudia z Luhanska. Už v roku 2014 zažili niečo podobné a vedia, čo je vojna. Veľmi rýchlo pochopili, že treba zbalit batoh a utekať pred brutalitou, ktorá príde,“ hovorí.

Na sociálnych sieťach sa podľa neho ľahšie nadáva alebo chváli, ale ak človek opustí virtuálny svet a pozrie sa tvárou v tvár človeku, ktorý potrebuje pomoc, málokto by dokázal konať inak. Vďaka Paľovej rodine a známym sa už niekoľko Ukrajincov dostalo do bezpečia na východ Slovenska. Napríklad Valentína, ktorá z krajiny utekala so synom Koljom. V osudný štvrtok dostala od synovej učiteľky správu: „Dnes nepracujeme.“ Pozrela si správy na internete. Nedokázala uveriť tomu, že začala vojna.

Jej manžel pracuje v nemocnici. „Volal mi, aby som si kúpila cestovné lístky a odišla z Kyjeva. Nedokázala som to. Nevedela som, čo by som robila s malým dieťaťom,“ hovorí. Kolju napokon vzala do nemocnice a prenocovali v kryte. „Neskôr sme sa s manželom presunuli do Lvova. Bola to veľmi ťažká cesta, pretože v Kyjeve boli zápchy a vo Vinnitsi sme na čerpacej stanici vinou chýbajúceho benzínu čakali tri hodiny.“

Situácia sa začala zhoršovať aj v Lvove. Chýbali potraviny. Manžel sa preto rozhodol vziať rodinu až za hranicu. Valentína mala šťastie. Stretla Ukrajinca, ktorý si zahral v Pekarčíkovom filme.

Andrea spláca dlh

„Zavolať mi s tým, že nejde sám a či neviem pomôcť žene s dieťaťom. Medzitým prišla ďalšia so štyrmi deťmi,“ opisuje Paľo. Sietovanie medzi košickými aktivistami funguje. Keď sa o Valentíne dozvedela Andrea Madarasová Gecková, neváhala

ani chvíľu. Už deň predtým u seba hostila dvoch zahraničných študentov, ktorí sa potrebovali umyť, najesť a dobre vyspať. „Môj muž po vypuknutí utečeneckej krízy sadol do auta a išiel na hranicu. Sama som vyrastala blízko hraníc a viem, že tam nechodia autobusy. Vysadia vás niekam do poľa a poraďte si.“

Keď sa Valentína neskoro večer ocitla s malým synom v Košiciach, bolo takmer všetko nachystané. Andrea jej odovzdala kľúče od bytu. „Dni pred konfliktom sme si s priateľkou hovorili, že na Ukrajine nikdy nebude vojna. Nepočítali sme s tým, mali sme iné životné plány,“ spomína si Valentína, ktorá na Ukrajine pracuje ako detská psychologička. Celý jej doterajší život zmizol a zvažuje, čo ďalej. Jej mama, manžel a zvyšok rodiny zostali na Ukrajine. „Chýbajú mi, chýba mi domov, práca, všetko mi chýba,“ hovorí Ukrajinka, ktorú premkne strach, kedykoľvek sa postaví k oknu. Ak cíti radosť, tak jedine z toho, že sa nestriela, nepočuť sirény a že sa nemusí báť o svoj život a život svojho dieťaťa.

Andrea pomáhaním akoby spláca istý dlh. Jej stará mama sa dostala na Slovensko podobne ako utečenci dnes. Keď sa starý otec po druhej svetovej vojne dozvedel, že zatvorila hranice, nikto mu to nechcel veriť. „Slubovali im, že Užhorod zostane slovenský. Starý otec preto zaklamal, že kúpil dom v Michalovciach a pôjdu ho pozrieť,“ opisuje. V tom čase už stará matka nosila na rukách Andreinho otca. „Za hranicami ju zložil u kamaráta a zostali tam dovtedy, kým nepostavil dom. Žene kamaráta sa to nepáčilo, pretože mala na krku matku s dieťaťom. Takže dlhým túto pomoc matkám, ktoré tadiaľto prechádzajú,“ dodáva Andrea. Keby vtedy stará mama neopustila všetko, čo poznala, možno by dnes ona utekala z druhej strany.

1 (str. 12-13) Valentína so synčekom Koljom.

2 Saša v bezpečí na Slovensku.

3 Muži v Igorovej rodine sa zhodli na tom, že bude najlepšie, ak ženy s deťmi odídu z Ukrajiny čím skôr.

Uložiť spomienky do knižnice

Jana Čavojská

Z vojny v susednej krajine k nám utekajú tisícky traumatizovaných ľudí. Ako im čo najlepšie pomôcť a uľahčiť ich náročnú situáciu? Podľa psychologičky urobí veľa už obyčajná ľudskosť, úcta a nehodnotiace vypočutie.

Telo má prirodzenú schopnosť uzdraviť sa. Keď sa porežeme, telo tú ranu samo zahojí. Podobne funguje mozog. Má prirodzenú schopnosť spracovávať traumatizujúce skúsenosti. Ale niekedy to nie je možné. Emócie zostávajú. Spomienky sa neukladajú do knižnice, ale zostávajú ako rozčítané knihy. Stále sme jednou

nohou v tých príbehoch. Psychologička Jana Vyskočil pomáha tie knihy pozatvárať a uložiť do knižnice. Je to dôležité hlavne teraz, keď po dvoch rokoch pandémie koronavírusu vypukla v susednej krajine vojna a prichádzajú k nám tisícky traumatizovaných ľudí. Podporu potrebujú oni, ale aj tí, ktorí im pomáhajú.

Čo podľa vás teraz prežívajú ľudia, ktorí k nám prichádzajú z Ukrajiny? Mnohí sú ešte v šoku, sústreďujú sa predovšetkým na záchranu seba a svojej rodiny a neuvedomujú si ucelene, čo sa deje. Naplno si to možno uvedomia, až keď sa usadia a upokoja. Trauma totiž nevzniká v momente, keď sa traumatizujúca udalosť deje, ale postupom času.

Najhoršou fázou pre psychiku človeka je bezprostredné ohrozenie života pri bombardovaní a na úteku? Alebo to najťažšie prichádza s časovým odstupom?

Človek funguje v mode automatizmu. Až keď sa usadí, začne mozog dobiehať udalosti. Vyťahovať šuplíky, do ktorých ich nahádzal, a prehrabávať sa nimi. Keď sa telo dostane do bezpečia, dáva prietok nazbieraným veciam. Psychológ môže pomôcť hneď v začiatkoch. Zmobilizovať v človeku sily, aby situáciu zvládol, a zredukovať nazbieraný stres.

Je rozdiel v tom, ako náročné situácie prežívajú deti a ako dospelí?

Aj keď deti nemajú slová k tomu, čo sa deje, cítia a vnímajú to. Je dobré, aby si mohli uvedomiť, že to, čo cítia, je v poriadku v tej nenormálnej situácii. Deti a dokonca aj tínedžeri sa regulujú podľa nervovej sústavy dospelého. Dospelý ich môže situáciou previesť, a teda je dôležité, ako sa k nej postaví, ako je v kontakte s emóciami a ako sa dokáže regulovať.

Myslíte si, že je vek, do ktorého si deti zlé veci nezapamätajú?

Nie. Existujú spomienky, ale aj telová pamäť. Tá sa vyvíja ešte v brušku. Telo si pamätá stres. Ak sú rodičia a okolie v strese, aj veľmi malé deti to cítia a prežívajú ako oni.

Aj nenarodené deti?

Výskumy dokázali, že stresované tehotné ženy vylučujú viac stresového hormónu kortizolu. Ich deti sú potom omnoho citlivejšie na stresové situácie ako deti, ktoré to nezažili.

Na Ukrajine vyhlásili mobilizáciu. Každý muž vo veku osemnásť až šesťdesiat rokov musí brániť krajinu. Bez ohľadu na to, či má na to žalúdok, alebo či mal niekedy záujem o zbrane a armádu. Aký to môže mať vplyv na ich psychiku?

Úplne hrozná a desivá je, že boli vytrhnutí z bežných životov a premiestnení na miesta a do situácií, v ktorých nechcú byť. Nebol to ich výber. To môže mať dôsledky. Posttraumatická stresová porucha bola prvýkrát pomenovaná práve

u vojnových veteránov. A tí si vybrali toto povolanie dobrovoľne. Tých, ktorí si to nevybrali, môže traumatizovať ešte viac.

Ako môže dobrovoľník na hranici spoznať, kto z utečencov potrebuje akútnu podporu psychológa?

Príznaky stresu sa prejavujú na rôznych úrovniach na správani, myslení, tele či prežívaní. Pre každého prichádzajúceho by bolo veľmi prínosné, keby mal možnosť dostať psychosociálnu podporu. Ale na úvod je najdôležitejšie naplniť Maslowovu pyramídu potrieb. Jedlo, teplo, bezpečie, možnosť vyspať sa. Stačí, že prvý kontakt bude založený na ľudskosti. Úcta človeka k človeku je liečivá. A pomoc. Aby tí ľudia vedeli, že bude o nich postarané. To vytvára pocit bezpečia. Obyčajnú ľudskosť a nehodnotiace vypočutie dokáže dať každý, aj bez odbornosti psychológa.

Veľa ľudí si zobralo k sebe domov utečencov z Ukrajiny. Máte pre nich nejaké rady, ako sa správať a čoho sa vyvarovať?

Vytvoriť im ich priestor a súkromie s možnosťou porozprávať sa o tom, čo prežili, ak chcú. Neinvestigovať ich, nerobiť z nich senzáciu, ale správať sa k nim ako k ľuďom na návšteve, ktorí mali doteraz svoje fungujúce životy a svoje zdroje. Dohodnúť si spoločne pravidlá, povedať si, ako ich môžeme oslovovať, v prvých dňoch im dať priestor na oddych. Ponúknuť im ľudskosť pri počúvaní. Deti je dobré podporiť v pohybových aktivitách, prechádzkach, lebo pohybom sa regulujeme.

Je dobré, aby deti išli čím skôr do škôlky, školy, dospelí do práce?

Je fajn nabehnúť na rutinu: že ráno vstanem, umyjem si zuby, idem do škôlky, školy. Taká rutina vytvára pocit bezpečia a rámec fungovania: viem, že sa bude diať toto a toto.

Ako odhadnúť, kedy človek potrebuje pomoc odborníka, psychológa?

Ak cíti, že sa z toho nevie vyhrabať, zle spí, má nočné mory, nevie sa upokojiť, má neustály pocit ohrozenia, aj keď je v bezpečí, alebo má pocit, že sa nevie naštartovať,

je akoby zamrznutý. To môžu byť symptómy začínajúcich vážnejších problémov. Prvé týždne sú také pocity normálne. Ale ak neustávajú, je dobré vyhľadať odborníka. V tomto citlivom období, krátko po udalosti vie poskytnúť rôzne psychosociálne intervencie, ktoré pomáhajú zredukovať výšku stresu a naštartovať v tele prirodzené a zdravé procesy spracovania.

Čo tí, čo pomáhajú? Ako sa majú starať o seba, aby mohli pomáhať ďalej?

Je dôležité vnímať vlastné limity. Občas si dať pauzu. Myslieť na seba. Čo je pre tých, ktorí to všetko vidia, veľká výzva. No keď sa nebudú o seba starať, nebudú mať kapacitu pomáhať. Je dobré urobiť si niečím radosť. Stačí prechádzka alebo teplý kúpeľ. Vyrozprávanie sa – nie nutne psychológovi, pomôže aj kolega alebo podporná skupina ľudí. Táto situácia je intenzívna a nevieme, ako dlho bude trvať. Obrovské nasadenie sa nedá vydržať dlhodobo.

Najprv nám na dva roky otočila životy naruby pandémie koronavírusu. Keď konečne prichádzala nádej na zlepšenie, vypukla v susednej krajine vojna. Zrejme mnohí z nás pociťujú nápor na psychiku.

Môže to prinášať pocity bezmocnosti a hnevu. Niektorým koronové obdobie psychicky pohoršilo a vojna im nepridáva na pozitivite. Celý svet je tak trochu hore nohami. Je dôležité vytvoriť si nanovo vzorec toho, ako budem fungovať. Napríklad že správy si pozriem iba raz do dňa. Nedovolím, aby situácia v susednej krajine obmedzila moje bežné fungovanie. Nezostáva nám nič iné, ako žiť v prítomnosti, tu a teraz.

Mávajú ľudia výčitky, že nepomáhajú dostatočne? Že osobne nejdú na hranicu, neubytovali u seba doma utečencov, finančne dostatočne nepodporili niektorú zo zbierok? Je takáto sebakritika oprávnená?

Sme veľmi dobrí v hľadaní spôsobov, ako podceňiť samých seba. Musíme sa však zamerať na to, čo sme tu a teraz schopní urobiť, aké máme kapacity. Neporovnávať sa. Niekedy aj málo je dosť. Nieкто do-

káže pomáhať veľa, pre iného je maximum vyslať pozitívnu myšlienku. A to je v poriadku.

Môže terapia úplne otočiť život človeka?

Určite. Napríklad niekto sa bál vyjsť von, ísť električkou, musel mať stále v ruke nejaký predmet. Postupne sa dostáva naspäť k svojej podstate, začína vnímať svoje potreby a buduje si sebaúctu. Pekne to vidieť u detí. Keď traumy spracujú, sú zrazu iné. Dozrejú. To, čo ich brzdiло, je preč. Je na zváženie každého, či pomoc vyhľadá. Ľudí privádza k terapii osobné utrpenie. V niečom sa necítia dobre, je to ťažké, chcú žiť ľahšie a slobodnejšie. Ale terapia nemusí byť pre každého. Nie je to jediný spôsob pomoci. Niekto možno behá ultramaratóny.

Ako funguje metóda TRE?

Sú to cvičenia, ktorými sa telo aktivizuje a dostáva do prirodze-

ného chvenia, ktoré máme geneticky dané. Po stresovej udalosti by sme sa mali takto vytriasť a ďalej fungovať. Ako keď antilopu naháňa gepard, ale nechytí ju, a ona sa potom chveje, otrasie, a ide pokojne so stádom žrať trávku. Nás od toho sociálny mozog odučil. Metóda TRE nás učí začať tento proces a regulovať ho, aby sme uvoľnili telo od stresu a napätia. Podporíme múdrosť tela bez toho, aby sme sa o stresujúcej situácii museli rozprávať. Ide o šesť cvičení, ktorými unavíme svaly, aby potom telo spustilo prirodzené chvenie. Z tela sa uvoľní stres a napätie. Mozgu dá informáciu, že môže prestať vylučovať stresové hormóny.

Pracujete aj s metódou EMDR, ako vyzerá taká terapia?

Trauma vzniká, keď mozog nedokáže spracovať náročnú situáciu. Spomienka nie je spomienkou, ale je stále živá. V EMDR terapii

je človek jednou nohou v prítomnosti v bezpečí a druhou v ťažkej spomienke. Pomocou bilaterálnej stimulácie podporujeme prirodzený ozdravný systém tela, aby ťaživú spomienku spracoval. Emócie sa uvoľnia a ona sa v mozgu uloží už len ako spomienka.

Dá sa predpovedať, aký vplyv budú mať prežitá udalosti na psychiku ľudí, keď sa vojna skončí a oni sa budú vracat domov? A na nás, keďže sme videli, ako sa náš bezpečný svet zrútil?

Vojna je najtraumatizujúcejšia skúsenosť, má najtraumatizujúcejší potenciál nielen na generáciu, ktorá ju zažila, ale aj na generácie potom. Svet, aký sme poznali, už nie je. Musíme si vybudovať fungovanie v novom svete. Zamerať sa na dielčie ciele. Tu a teraz sme v bezpečí, tu a teraz robíme toto a toto. Nemôžeme fungovať v strachu, čo sa môže stať o pár rokov.

Anastasia

Mlčali sme dost

 Jana Čavojská, archív S.Ch.

Hovorili sme s Ruskami, ktoré odsudzujú Putinovu vojnu. Hejt voči všetkým Rusom by sa nemal diať, mnohí riskujú roky vo väzení za vyjadrenie nesúhlasu.

Na dejepise sa učila, že Rusko nikdy žiadnu vojnu nerozpútalo. Že sa vždy iba bránilo pred cudzou agresiou. Bola na to patrične hrdá. Až keď sa v roku 2009 ako devätnásťročná presťahovala do Prahy a niekto sa jej opýtal, čo si myslí o ruských tankoch v Československu v roku 1968, začala zisťovať skutočnosť. „Dlho som sa s tým vyrovnávala, a keď sa mi to konečne podarilo, zaútočilo Rusko na

Ukrajinu,“ hovorí ilustrátorka Sasha Chagina. Jej prácu poznáte z obálok a stránok časopisu NOTA BENE aj z našich kalendárov.

Chlieb za auto

Sasha pochádza z Čeljabinska na južnom Urale. Do Moskvy je to dva dni plus jednu noc vlakom. Možno preto sa tam ľudia cítia byť ďalej od politického

diania než obyvatelia hlavného mesta. Sasha skončila strednú umeleckú školu a snívala o štúdiu v Európe. Rodičia ju podporili a náhoda priviedla do Prahy.

„Plán bol, že sa nevrátim. Ekonomická situácia v Rusku je komplikovaná a život nestabilný. Hovoríme tomu, že prežívame, nie žijeme,“ hovorí. „Len počas života mojich rodičov stratili ľudia úplne všetko trikrát.

Sasha

NOTA BENE

4 2022

Téma

20

V roku 1989 skrachoval po rozpade ZSSR rubeľ. Dedko predal auto, dostal zaň päťtisíc rubľov a plánoval si za ne kúpiť iné auto. No za noc rubeľ padol tak, že ráno mali hodnotu päť rubľov. Toľko stál chlieb. Ďalšia kríza bola v roku 1998. Rubeľ padol tisícnásobne. Maminka stihla kúpiť šijací stroj, takže sme neprišli o všetko, čo sme mali. Rusi ako národ však boli zvyknutí nevypytovať sa, prečo sa to stalo a či sa tomu nedalo zabrániť. Ľudia sa s tým zmierili a snažili sa fungovať ďalej. Ale moja mama hovorievala, že nechce, aby jej deti žili v tom, že čokoľvek buduješ, môže stratiť za noc hodnotu.“

Stredná trieda sa v Rusku začala formovať len nedávno. Za Putina sa mnohým ekonomicky polepšilo – a aj to je podľa Sashi dôvod, prečo ho mnohí ešte stále podporujú. Zároveň každý vie, že sa veľa kradne a vládne strašná korupcia. Tí, čo sa dostanú do vlády a štátnych inštitúcií, využijú to vo svoj prospech. „Každý je s tým zmierený.

Tak to máme, nikdy to nebolo inak, a ani nevieme, ako inak by to mohlo byť,“ myslí si Sasha.

Šesťdesiaty ôsmy

Keď Sasha odchádzala z Ruska, sloboďa slova tam ešte bola. Zákony o tom, čo sa nesmie písať na sociálnych sieťach, prišli až neskôr. V Sashinej rodine sa o politike nehovorilo, nemali televízor, rodičia boli umelci a rozhodli sa, že od politiky sa budú držať bokom. Sasha vnímala svoju krajinu na základe všeobecného názoru Rusov na to, že majú napríklad dobré školy, kvalitný vzdelávací systém, bohatú kultúru.

Až keď sa v Prahe dozvedela o roku 1968, pýtala sa rodičov, ako sa o týchto udalostiach v ZSSR hovorilo. Naratív politikov bol, že česká strana ich požiadala o pomoc. Rovnako sa v ZSSR nehovorilo o tom, že počas revolúcie strieľali Rusi do civilistov v Budapešti. „Dlho to bola pre mňa veľká rana. Na jednej strane som cítila, že nie je sprava-

vodlivé, ak ma niekto obviňuje z udalostí, ktoré sa stali predtým, než som sa narodila. Na druhej strane som sa cítila zodpovedná, lebo je to súčasťou dejín mojej krajiny. Dlho som sa s tým vyrovnávala.“

Keď sa jej to konečne podarilo, rozpútalo Rusko vojnu na Ukrajine. V to ráno 24. februára Sasha plakala. Že to môže skončiť zle, tušila už od utorka, keď ruská vláda zverejnila dvojhodinové video z porady o bezpečnosti štátu. „Normálne v Rusku v televízii neukazujú debaty politikov. Väčšinou len za pár sekúnd povedia, čo urobili. A zrazu dajú na internet dvojhodinové video. Keď som ho dopozerala, povedala som priateľovi, že bude vojna. Nechcela som tomu uveriť, ale moja analytická časť mozgu o tom bola presvedčená.“

Ako dystopický román

Časť ruskej verejnosti Putina podporuje a okrem jeho propagandy nemá prístup k iným informáciám. Sashini

známi jej už hovorili, aký dopad to má na rodiny. Napríklad že matka povie svojmu dieťaťu: Už viac nie si môj syn, keď podporuješ Ukrajinu. A stačí málo, aby človeka obvinili, že ide proti vláde. Aj preto sa mnohí boja protestovať. Hrozí im, že prídu o prácu, pokuta a väzenie až na pätnásť rokov. Netreba ani prehovoriť. Stačí príspevok na sociálnej sieti, symbol, použitie slova „vojna“.

Sasha pozná veľa ľudí, ktorí z Ruska utekajú. „Moja kamarátka zobrala manžela, psa a mačku a odleteli do Tbilisi. Hovorila, že do Gruzínska letelo asi tridsať psov. Ľudia odchádzali navždy a brali so sebou svojich domácich miláčikov. Doma museli nechať všetko vrátane peňazí, z Ruska mohli odviesť maximálne desaťtisíc dolárov. Ďalšia kamarátka pracuje pre firmu, ktorá sa zaoberá plánovaním a dizajnom parkov a záhrad. Spolupracovali s celou Európou. Teraz musia prepustiť polovicu zamestnancov a s priateľom rozmýšľajú, že odídu do Turecka. Tretia bola práve v Mexiku a už sa do Ruska nevrátila. Zostala v New Yorku.“

Kvôli tomuto článku Sashi v Rusku hrozí pokuta a väzenie až na pätnásť rokov. Napriek tomu dúfa, že svojich rodičov ešte uvidí. Že sa im podarí odísť alebo že sa režim v Rusku zmení. Ale nemyslí si, že by to dosiahli samotní občania. Skončilo by to podľa nej ako v Lukašenkovom Bielorusku. Ľudia protestovali celé mesiace, boli bití, zatváraní, mučení a autokrat je stále pri moci. Dianie v jej krajine jej pripomína absurdný dystopický román.

Napriek riziku chce Sasha o vojne hovoriť otvorene. „Nemôžem mlčať. Ľudia musia vedieť, že my Rusi ako národ s vojnou nesúhlasíme. Myslím si, že ani podporovatelia Putina by ju nepovažovali za správnu. Veď ako ľudské bytosti máme všetci rovnaké hodnoty. Chceme byť šťastní, akceptovaní, rozumieme, že vojna je zlo.“

V Moskve sa nedialo nič

Mama Anastasie Sevastyanov pracovala v cestovnom ruchu, žili medzi Ruskom a Slovenskom a koncom 90. rokov sa s manželom rozhodli zostať na Slovensku. Anastasia mala vtedy dva roky. O pár rokov neskôr nastúpila naraz na dve základné školy, na Slovensku aj v Rusku. Hore-dole cestovala každé dva týždne. Neskôr, na strednej, už Anastasia vedela, že sa chce v živote venovať filmovej réžii a bývať na Slovensku.

V Rusku bola Anastasia naposledy v januári. Kamaráti zo Slovenska jej písali o ruských vojakoch na hranici s Ukrajinou a pýtali sa, či sa v Moskve niečo deje. Ale tam sa nedialo nič. Rusi sú asi zvyknutí na takéto napätie a nemajú potrebu o ňom hovoriť. Obrazné zužovanie pasce pociťujú už roky. Čoraz viac ľudí zatýkali na protestoch, policajti boli čoraz brutálnejší. „Keďže sa situácia zhoršovala postupne, ľudia si ani neuvedomili, kam sa až dostali,“ myslí si Anastasia. „Nezávislé médiá štát toleroval. Samozrejme, policajti im robili prehliadky v kanceláriách a nebolo to ideálne ani príjemné, ale najako to fungovalo. S niektorými však nie. Úrady napríklad zlikvidovali Fond boja proti korupcii Alexeja Navalného. No ako začala vojna, prestali tolerovať úplne všetkých.“

Verzia z televízora

K nezávislým informáciám sa dá dostať len ak softvérovo prostredníctvom falošnej VPN adresy obídete to, že váš počítač sa pripája na internet v Rusku. „Čiže v Rusku je absolútna cenzúra,“ upozorňuje režisérka. „Mnohí si tú VPN-ku nenainštalujú, mnohí nemajú kapacitu, aby hľadali, ako to obísť. Takže budú stále pozerať televízor. A veriť mu je jednoduché. Podsúva verziu, pri ktorej sa vy ako Rus nebudete cítiť zle za to, čo sa deje.“

Anastasiini príbuzní sú kriticky zmýšľajúci ľudia. Rozumejú súvislostiam a televízor už roky nepozerajú. „Ale napríklad mojej starej mame ide telka v podstate stále a nemá internet. Takých ľudí sú v Rusku milióny.“ Po invázii Ruska na Ukrajinu rozprávala Anastasia svojej rodine v Rusku o tom, ako na Slovensku prichádzajú tisícky utečencov aj o tom, pred čím utekajú. Pozná aj Rusov, ktorí sa o to pokúšali, no ich rodiny ich nepočúvali. „Veriť propagande je jednoduchšie. A ruská propaganda už roky tára o Ukrajine, Kryme a Donbase a o genocíde rusky hovoriaceho obyvateľstva. Táto informačná vojna rúca aj ruské rodiny.“

Obeťami Putinovej politiky sa stávajú aj Rusi. Tisíce ich zatýkajú na protestoch. Tí, ktorí vyjadria nesúhlas, môžu ísť do väzenia. Navyše nikto nevie, kam až to môže zájsť. Preto sa mnohí rozhodli z Ruska odísť. Napríklad aktivisti alebo zamestnanci zahraničných spoločností, ktorých by režim v budúcnosti mohol označiť za

nepriateľov. Aj časť Anastasiinej rodiny si vybrala odchod z Ruska.

Dobrovoľný rozhovor

Anastasia politiku v Rusku už dávno kritizovala v blogoch. „Rusom však celý život tvrdia, že k politike sa veľmi netreba vyjadrovať. Že radšej treba byť ticho. Mlčať o tom, čo sa deje a ako sa v tom cítite. Nepoukazovať na negatíva, lebo to môže zle skončiť.“ Teraz už má slovenské občianstvo, takže je chránená. No predtým ju členovia rodiny upozorňovali, že to nemusí skončiť dobre.

Výsluch, ktorý v Rusku volajú „dobrovoľný rozhovor“, už Anastasia zažila na vlastnej koži. Na ruských hraniciach, keď tam nakrúcala film a prišla dodávkou plnou filmárskej techniky a Slovákov. Tajnému sa to nepozdávalo, tak jej zobral doklady, zatvoril ju do výsluchovej miestnosti a začal sa jej vypytovať. „Neuvedomila som si, že je to výsluch. Povedal mi to až otec, keď som odtiaľ vyšla: Gratulujem, bola si na svojom prvom výsluchu. Skôr mi to pripadalo ako surreálna situácia. A dostala som sa do nej bez toho, aby som sa nejako vyjadrila k politike. V Rusku vás môžu zadržať za hocíčo.“

Ľudia z krajín bývalého ZSSR majú veľa spoločného. Anastasia má veľa ukrajinských priateľov. Nikdy medzi nimi neboli problémy. „Po invázii som všetkým napísala, že ak by ktokoľvek potreboval akúkoľvek pomoc pre svoje rodiny a známych, nech sa na mňa obráti.“

Hoci xenofóbiu pre ruský pôvod zažila ešte od učiteľky na základnej škole, teraz ju nikto neobvinil, že tiež môže za inváziu. „Jasne sa proti nej vyhraňujem. S mojimi ukrajinskými kamarátmi si voláme a spoločne nadávame na to, čo sa deje, lebo máme toho istého nepriateľa. Samozrejme, nemal by sa diať hejt smerom ku všetkým Rusom. Viacerí z nich možno budú nútení požiadať o štatút utečenca. Kto pomohol nejakej ukrajinskej organizácii alebo nakúpil niečo pre ukrajinskú armádu, toho môžu v Rusku súdiť za vlastizradu.“

Vojna zničila domov aj Anastasii. Rusko už nie je krajinou, ktorú poznala. „Je to krajina – agresor. Aj keby sa režim zmenil, Rusko sa z toho bude veľmi dlho spamätávať. Mám nádej, že jedného dňa k zmene dôjde. Ale zároveň viem, ako sú v tejto hre rozdane karty.“

NOTA BENE

4 2022

Téma

21

Studňa živej vody

 Dagmar Mozolová Archív D.M.

Človek, ktorý vás zachráni, či už ste dieťaťom rodičov, ktorí sa nemôžu postarať, alebo ste utečencom, ktorý nemá domov, ten človek je vaše všetko. Toto sú príbehy zachránených a záchrancov

Rok 1944. Anna Malárová má desať rokov. Žije väčšinou u starej mamy v osade Na papradí. Jej rodičia Štefan a Mária Durecovci sú chudobní robotníci, mama v tých vojnových časoch nepracuje a otec kope kanalizáciu pre vodovod v Bzinciach pod Javorinou. Dcéra Ľudmila, jej mladšia sestra, žije s rodičmi. Anička k nim prichádza len občas, najmä cez víkendy.

Nesmieš povedať

„Babička bola moje všetko,“ spomína na ženu, ktorá ju vychovala. Pripomína mi moje detstvo. Tiež som vyrastala u starých rodičov, ktorí tu už nie sú. Len na fotkách. Pani Anna sedí na gauči v kuchyni a pozerá si fotografie. Sú na nich jej rodičia. Ukazuje mi aj iné tváre. „Toto je Tomáš Klein.“ Malý chlapec, dnes muž, ktorý má už vnúčence. Jeho otec Ladislav sa cez vojnu volal Ján Gurčík a prišiel hľadať úkryt práve k Durecovcom na Starú Turú. Žili v malom domčeku vo svahu a pani Anna si spomína, ako otec každý deň, keď išiel domov, pozeral hore kopcom, či ešte jeho chalupa stojí. Chodili aj fašisti, chodili aj gardisti, a nikdy Ladislava Kleina nenašli, hoci sa stalo, že v niektorom z domov našli ukrývaných Židov a zabili všetkých. Kým vyšli nevítaní hostia hore kopcom, pani Durecová mala dosť času, aby Ladislava ukryla v komíne pece, ktorá stála uprostred izby. Obrovský tmavý priestor, v ktorom sa údili klobásky, bol dobrou skrýšou. „Nesmieš povedať, Anička, že tu máme tohto uja. On sa skrýva, a keby sa to niekto dozvedel, zabijú nás, aj dom nám spália,“ spomína si pani Anna na matkine slová.

Zalievam si kávu. Pani Malárová chodí o dvoch barlách a nemá ani

jednu ruku voľnú. Jej ruky nepohostia tých, čo prichádzajú. Detská obrna ju pustoší od skorého veku a na staré kolená už len veľmi ťažko prejde. O to viac je otvorené jej srdce. Chudoba cti netratí, hovorí sa. Keď už Ján Gurčík, teda Ladislav Klein, nemal peniaze na jedlo a chcel odísť, aby nezatažoval Durecovcov, Štefan Klein povedal jasne: „Janko, kým budeme mať my čo jesť, budeš mať aj ty.“ Tomáš Klein má pri týchto slovách, ktoré opakuje ako dedičstvo po svojom otcovi, slzy v očiach. Hoci žije v Prahe, na Slovensko prichádza niekoľkokrát do roka, aby Aničku navštívil. Je to preňho statočná žena. Nič neprežradila. Nikomu nepovedala. Slovíčkom nenaznačila, aké tajomstvo sa ukrýva v malom domčeku v kopci. „Ani babičke som nepovedala,“ hovorí mi. „A to bola moje všetko.“

Aj moja stará mama bola moje všetko, hovorím si v duchu. Človek, ktorý vás zachráni, či už ste dieťaťom rodičov, ktorí sa nemôžu postarať, alebo ste utečencom, ktorý nemá domov, ten človek je vaše všetko. Na chvíľu a v istom zmysle na celý život. Riskuje, že nebude mať dostatok, bude sa báť o vás a o seba, ale verí, že nakoniec všetko dobre dopadne. Sú miesta v srdci, ktoré neobsadí nikto iný. Už nikdy.

Láska uprostred vojny

Príde chvíľa, keď sa niekto rozhodne, že vás bude ochraňovať a milovať, a už to tak zostane. Taká chvíľa, ako keď si Bernard z Iňačoviec našiel Aničku z Pukanca. V Bratislave.

Čo na tom, že to bolo uprostred vojny? Anna si dala robiť klobúk a chcela si ho ísť prevziať, ale ešte nebol hotový. Bernard sedel na lavičke pri Dunaji, a keď prechádza-

la okolo, povedal si, že je to pekné žieňa. Nuž, asi ako muž, ktorý sa pozrie na sympatickú okoloidúcu dámu. Avšak na druhý deň sa stretli znova. V Horskom parku. Bernard sa odvážil Annu osloviť. Poprechádzali sa spolu, rozprávali sa, a keď ju odprevadil domov, vybehla do bytu a natrela chlieb masťou, posypala cibulou a ponúkla mužovi, ktorý jej venoval čas. Imponovala mu jej starostlivosť. „Vy ste Talian či Španiel?“ opýtala sa Anna tmavookého chlapca s tmavšou farbou pleti. Nezatajil, že je Žid. Šestnásteho júna, keď bombardovali Apolku, zostala Anna v práci. Berci ju vyhľadal, či je v poriadku. „Bola som dojatá, lebo nikomu inému to nenapadlo,“ spomína Anna vo svojich listoch. Bernard býval v kasárňach a mal výnimku, ale aj tak mu hrozilo, že ho vezmú do koncentračného tábora. Keď chodilo gestapo a brali ľudí, Anna mu povedala: „Urobím všetko pre to, aby som ti pomohla a aby som ťa zachránila.“ Do mladého muža sa zalúbila a pomáhala mu. Urobil si falošné papiere na meno Jozef Knežo. Tak sa volal grécko-katolícky kňaz, ktorého poznal a ktorý s tým súhlasil. Ale neskôr už ani falošné papiere nestačili. 29. septembra 1944 ho v noci zobralo gestapo. Našťastie ho pustili. Anna hľadala možnosti úkrytu, zobrala ho k svojim rodičom, ale počerný chlapec bol v Pukanci príliš nápadný. Tak ho ukryla v Bratislave v stredoškolskom internáte. Mala tu svojich známych. Medzi mladými ľuďmi sa Bernard stratil a školník, ktorý chodil na políciu prihlasovať študentov, medzi doklady ostatných založil aj jeho falošné papiere. Pri niesol ich potvrdené. Jeho pobyt bol oficiálny, ale aj tak sám z internátu nevychádzal. Len s Annou na prechádzky. Koniec roka 1944 pre-

žili v Pukanci. Bernard a Anna, žid a luteránka, sa zobrali v roku 1946.

Keď som nahrávala tento príbeh lásky s ich dcérou Evou, pani Anna ešte žila. Rozprávanie by ju však príliš rozrušilo, a tak som sa s ňou nestretla.

Ako blízko máme príbehy o láske, ešte živé, a predsa už odchádzajúce, pomyslela som si, keď som sedela pri počítači, čítala spomienky pani Anny a počúvala Bernardov hlas z rozhlasového archívu. Spojila som všetko do jednej veľkej spomienky. Písmeňá ženy, ktorá ešte žila, ale už tu nebola pre mňa, hlas muža, ktorý už zomrel, ale takto zostal s nami, rozprávanie ich dcéry, ktorá pestuje krásne kvety vo svojom domove v Nemecku a žije vďaka ich láske.

Riskovať lásku uprostred vojny môže len duša majstra, ktorý síce možno nenapísal ani jednu notu, ale symfóniou sa stal život sám. Šesťdesiatštyri rokov zneli jej tóny. Jej ozvenu, tuším, stále počujem. Ozvenu príbehov, ktoré by mali zostať živé.

Bábätko v košíku

Ako ten o bábätku, vynesenom v prútenom košíku z košického geta. Už ste o tom počuli? Pani Oľga potrebovala pomocníčku do domácnosti, ale Eržiké domáce práce nešli. Napriek tomu zostala Elisabeth Stephany, teda neskôr Alžbeta Štephá-

nyová, pôvodom z Gelnice, od roku 1937 v rodine Friedrichovcov ako opatrovateľka malej Judith. V decembri 1943 sa stala rodina štvorčlennou, a keď mala malá Marianna štyri mesiace, museli ísť obe dievčatká s matkou do košickej tehelne. Otec bol vo väzení a ich zobrali do geta. Eržiké im nosila jedlo. V košíku. A jedného dňa jedlo pani Oľga vyložila a do košíka vložila štvormesačné bábätko.

Neviem si ani len predstaviť bolesť matky, ktorá odovzdá dieťa inej žene, len aby zachránila jeho život. Posledný dotyk s malým telíčkom musela cítiť na svojich rukách do konca života. Bola však statočná a odhodlaná, lebo verila, že týmto skutkom sa zachráni aj ona s väčšou dcérkou, tá predsa len v tom pracovnom tábore menšie práce zvládne... Kým sa vrátia, o bábätko sa postará dobrá žena, ktorá obe dievčatá miluje celým srdcom.

Keď neskôr Eržiké, vydávajúc sa za matku dieťaťa, hľadala útočisko u známych v Budapešti, ale márne, či ešte neskôr, keď stála s Marianou na rukách niekde v maďarskej puste na moste a okolo padali bomby, netušila, že pani Oľga a Juditka už nie sú medzi živými.

Prijal ju do domu farmár z Albertirsy. Tam prežila vojnu. Po vojne sa vrátil z koncentračného tábora Mariannin otec. Eržiké zo-

stala pri nich. V ich rodine. Starala sa o dievčatko a o domácnosť. Ako žena, ktorá si nenárokuje na nič viac.

Nikdy sa nevydala. Starala sa o Mariannu, aj keď jej otca zavražili dokopy na šesť rokov komunisti, aj keď im zobrali byt, aj keď sama nemala čo do úst, bola dievčatku druhou mamou. „Ona bola vždy pri mne. Veľmi ma milovala a starala sa o mňa. Nielenže ma zachránila, ale vďaka nej som sa nedostala do detského domova. Na ňu som sa spoliehala, vedela som, že sa mi pri nej nič zlé nestane, cítila som sa istá, bola som milovaná. Mne bolo jasné, že ona nie je moja mama, ale v podstate bola,“ spomína pani Marianna.

Akoby srdce mamy Oľgy bilo ďalej v Eržikinej hrudi, aby Marianna mala mamu a domov, keď nikto iný z blízkych nemohol byť nablízku.

Dať domov a istotu dieťaťu, to je dar, ktorý si rozbaľuje celý život ako pocit, že tu nie je navyše.

Ako sa zachováme?

Už som ich počula vyše stošesťdesiat. 166 príbehov o nádherných ľuďoch, ktorí už väčšinou nie sú medzi nami, ale ovocie ich života si stále môžeme vychutnávať. Dlhoozrelo ako dobré víno, ukryté v ich srdciach, aby mohlo vytrysknúť zrelé a aby sme sa mohli z neho napíť ako zo studne plnej živej vody. Oni ju našli. Prešli údoliami bolestí a smútku, horami strachu, riekami nádeje. Riskovali, že túto cestu neprežijú.

Možno raz, keď sa budeme rozhodovať medzi životom a smrťou, sa vyberieme k prameňu živej vody takou istou cestou ako tí, ktorí kráčali pred nami.

Možno práve dnes je ten deň, keď je pred nami výzva, či sa dokážeme podeliť s chlebom a dekami z nášho prebytku, a otázka bude, ako zareagujeme, ak bude nedostatok. Doba je opäť neistá, opäť mocní tohto sveta prekresľujú mapy a hranice, najmä tie v ľudských dušiach. Aj naša generácia stojí pred výzvou, či podá pomocnú ruku a bude stáť na strane opustených, ubiedených, prenasledovaných, tých, ktorí stratili domov.

Čo urobíme?

Keď ihlice rinčia

Elena Akácsová

Shutterstock

Aj nevinná komunita štrikujúcich ľudí je zasiahnutá rôznymi politickými rozhodnutiami. Buďme k sebe dobrí a pomáhajme si navzájom, napísala na Facebook majiteľka môjho obľúbeného obchodu s vlnami. Nesúhlasím s ňou.

Jej post začínal takto: „Táto krásna žena je Ruska a volá sa Masha. Pred pár dňami dala všetky svoje pletené návody na Ravelry zadarmo. Spravila tak, pretože kvôli sankciám už nemôže prijímať platby zo zahraničia, ale chce, aby boli návody dostupné a aby sme našli radosť pri pletení. Ak máte chuť, pri každom návode je odkaz na link, kde jej môžete poslať dobrovoľný príspevok. Ten sa k nej pravdepodobne dostane cez kanály, ktoré nie sú zakázané.“

Možno treba dovysvetliť, že portál Ravelry je akýsi celosvetový štrikovací Facebook s deviatimi miliónmi registrovaných užívateľov a vyše miliónom návodov na pletenie a háčkovanie. Od roku 2007, keď ho založil lesbický pár Casey a Jessica Forbes, bol miestom dojemnej zhody šikovných rúk celého sveta bez rozdielu vierovyznania či politickej príslušnosti. Ľudia si tam ukazovali výsledky svojej práce, chválili sa navzájom, vymieňali si skúsenosti, niektorí ponúkali návody na štrikovanie zadarmo, iní za poplatok.

Takto sa tam dostala aj ružová čiapka s mačacími uškami, ktorá sa stala symbolom ženských pochodov proti Donaldovi Trumpovi v roku 2017. Podporovatelia Trumpa začali protestne zverejňovať pulóvre s oslavnými heslami na Trumpa a v diskusných fórach to zrazu vrelo. Majiteľky portálu začali udeľovať zákazy, protestné skupiny

štrikujúcich republikánok zakladať vlastné trucstránky. Vtedy sa ukázalo, že ani nevinná komunita štrikujúcich nie je apolitická.

Takže nie je nič prekvapivé, že aktuálne tam môžete nájsť vyhľadávač ukrajinských dizajnérov a podporiť ich prostredníctvom nákupu ich návodov. A súčasne nemôžete kupovať nič z Ruska. Ani ten link, ktorým sa dal poslať Mashi dobrovoľný príspevok, už nie je funkčný.

Autorka postu citovaného v úvode je citlivá žena a najradšej by si nastahovala ukrajinských utečencov domov, zároveň má však pochopenie aj pre Mashu. Prečo by mala byť obyčajná Ruska postihnutá sankciami voči jej krajine?

Pretože o to presne ide. Aby si ľudia, ktorí sa o politiku možno vôbec nezaujímajú, možno ani nechodia voliť alebo volia pod vplyvom propagandy silného vodcu, uvedomili, že sa ich to týka. Že sa ich tá vojna týka. Že nemôžu ďalej nevinne štrikovať, chodiť na športové súťaže alebo spievať vo Veľkom divadle, keď ich prezident bombarduje pôrodnicu. V ktorej určite boli aj rodičky, ktoré rady štrikujú a o politiku sa nezaujímajú.

Nie som zástancom kolektívnej viny a je mi ľúto aj Mashi. Predstavujem si na jej mieste seba, ako som za socializmu za železnou oponou štrikovala a mala pocit, že nemôžem svet zmeniť. Nebola som žiadna hrdinka.

Ale svet sa zmenil, píše sa rok 2022, a ak sa Masha vie dostať na portál Ravelry, vie, čo sa vo svete a na Ukrajine deje. To, že teraz nemôže predávať svoje návody, ju nijako existenčne nepostihne. Ale je dobre, ak jej aj mierumilovná komunita štrikujúcich dá najavo, že nie je správne to, čo robí jej krajina aj v jej mene. A že mier nie je prázdne slovo.

Autorka je šéfredaktorka TV OKO/TV SVET.

V Poľsku bolo symbolom odporu voči komunistickému režimu v 80. rokoch jedno slovo: Solidarita. Hnutie vzniklo v lete 1980 ako odborové združenie štrajkujúcich robotníkov v Gdansku.

Komunistický režim v Poľsku od začiatku narážal na tvrdý odpor. Dokonca aj u robotníkov, ktorí mali byť podľa marxistickej ideológie jeho mocsnou oporou. Už v roku 1956 boli v uliciach robotníci v Poznani. Brutálny zásah bezpečnosti si vyžiadal viac ako päťdesiat mŕtvych. V roku 1968 sa búrili študenti a v decembri 1970 vyšli do ulíc opäť robotníci, tentoraz v lodeniciach v Gdansku a v Gdyni. Výsledok: stretý so štátnou mocou, desiatky mŕtvych a stovky ranených. Až v 70. rokoch bol režim stabilizovaný a nakrátko sa zlepšila aj hospodárska situácia.

Zlaté časy režimu však dlho netrvali a od polovice 70. rokov sa začala prehlbovať ekonomická kríza. K tomu sa pripojila činnosť opozičných orga-

nizácií a taktiež prvá návšteva rodnej krajiny pápežom Jánom Pavlom II. v roku 1979. Všetky tieto okolnosti vplývali na nálady spoločnosti.

Požiadavky z lodeníc

Nakoniec zvýšenie cien mäsa v júli 1980 viedlo k vlne štrajkov robotníkov. Komunistické orgány ju neboli schopné zastaviť. Vedenie vládnucej strany urobilo ústupky a súhlasilo s väčšinou požiadaviek opozície, vrátane nezávislej odborovej organizácie. Tak 14. augusta 1980 vznikla Solidarita. Paradoxne, v lodeniciach pomenovaných po zakladateľovi sovietskeho štátu Vladimírovi Iljičovi Leninovi.

Solidarita však nebola len odborovým, ale aj občianskym hnutím:

za ľudské práva, zákonnosť a ekonomickú reformu. Mala výrazné vlastnecké črty. Hoci nebola náboženskou organizáciou, zdôrazňovala význam kresťanských hodnôt ukotvených v historickej tradícii poľského národa. Vníkala, že voľba pápeža Jána Pavla II. v roku 1978 a jeho návšteva v Poľsku o rok neskôr mali veľký vplyv na pocit národnej hrdosti všetkých Poliakov.

Solidarita mala regionálnu organizačnú štruktúru po celom Poľsku. Jej sídlom bol Gdansk na severe krajiny. Vydávala vlastné noviny, týždenník Solidarność, ktorý vychádzal v náklade 500 000 kusov. S takmer desiatimi miliónmi členov bola v pravom zmysle slova masovým hnutím, ktorého názov inšpiroval stovky ľudí k odvážnym vystúpeniam proti režimu – a to

nielen v Poľsku, pretože k Solidarite sa s nádejou pozerali aj milióny občanov žijúcich za železnou oponou.

V totalitnom režime však bola existencia masovej nezávislej organizácie fakticky nemožná. Poľské vedenie hľadalo pod tlakom Sovietskeho zväzu spôsob na jej mocenskú likvidáciu. Scenár ako v Československu v roku 1968, kedy do krajiny vstúpili sovietske tanky, nebol nereálny. Solidaritu násilne utl 13. december 1981. Poľská vláda vyhlásila stanné právo a zatkla tisíce popredných predstaviteľov Solidarity. Obnovila cenzúru, do ulíc poslala vojakov a potlačila všetky prejavy odporu.

Generál Jaruzelski, zodpovedný za vyhlásenie stanného práva, sa neskôr hájil tým, že zabránil sovietskej invázii. Je však nepravdepodobné, žeby chceli Sovieti uvedený scenár realizovať. Konanie Jaruzelskeho im len zahrlo do kariet... Solidarita bola oficiálne zakázaná a jej lídri prenasledovaní, napriek tomu pôsobila až do pádu komunistického režimu v podzemí. Jej aktivity nezlikvidovalo ani prenasledovanie tajnou politickou políciou.

Aktívne sa na verejnosť predrala opäť v roku 1988 a v „roku zázrakov“ 1989 bola jedným z hlavných aktérov okrúhleho stola, pri ktorom Poliaci vyrokovali slobodu. Stala sa najsil-

nejším politickým subjektom v prvej slobodnej vláde a jej líder Lech Wałęsa bol v decembri 1990 zvolený za poľského prezidenta.

Trpeli vo väzniciach

Samotná legálna činnosť Solidarity ako masového spoločenského hnutia mohla byť príkladom k nasledovaniu pre Čechov a Slovákov. Dlhá hranica s Poľskom, široká hospodárska spolupráca, rozvinutý turistický ruch a skutočnosť, že rozsiahle územie Československa sa nachádzalo v dosahu poľskej televízie a rádia, robili pre režim Gustáva Husáka zo Solidarity obávanú hrozbu. V strachu z exportu „revolúcie Solidarity“ sa československé orgány rozhodli obmedziť turistický styk s Poľskom. Obávali sa prenikania publikácií a materiálov spochybňujúcich komunistickú ideológiu do Československa. Na plné obrátky sa rozbehla aj protipoľská propaganda. Štrajky robotníkov za lepšie podmienky demagogicky vykresľovala ako neochotu pracovať.

Činnosť Solidarity je nerozlučne spätá s mnohými silnými príbehmi jej aktivistov. Tisíce ich emigrovali a stovky trpeli v komunistických väzniciach. Nemôžeme obísť osobnosť jej lídra Lecha Wałęsu. Dlhé roky pracoval ako robotník a v historickej chvíli v roku 1980 sa postavil do čela

Solidarity. Po vyhlásení stanného práva bol zatknutý a z väzenia sa dostal až v roku 1983, kedy zároveň dostal Nobelovu cenu za mier. Neskôr bol jednou z kľúčových osobností počas rokovania s komunistickou mocou o prechode k demokracii. Jeho status narušilo až zverejnenie informácií o spolupráci s tajnou políciou, ktorú síce odmietal, ale dokumenty hovorili inou rečou.

Spoluzakladateľkou Solidarity bola Anna Walentynowicz. Práve jej prepustenie z práce v gdanských lodeniciach v auguste 1980 ako trest za členstvo v ilegálnej Solidarite rozpútalo medzi zamestnancami štrajk, ktorý sa potom rozšíril do celého Poľska. Do septembra sa doňho zapojil milión robotníkov. Anna si získala prezývku Matka nezávislého Poľska.

Kňaz Jerzy Popiełuszko, ktorý so Solidaritou výrazne sympatizoval, bol štátnou mocou zavraždený v roku 1984. Osobnosti ako Adam Michnik, Bogdan Lis a desiatky ďalších trpeli v komunistických väzniciach. Každý z nich svojim nebojácnym postojom a prežitým utrpením prispel k víťazstvu slobody. Príklad Solidarity môže byť vzorom aj do dnešných dní – vzorom v tom, že v úsilí za dobrú vec sa treba spojiť a netreba sa báť ani osobného utrpenia v mene pravdy, ktorá napokon vždy zvíťazí.

NOTA BENE
4 2022

História

28

Lietajúci hrdinovia

 Juraj Červenka Archív

V roku 1945 sa skončila druhá svetová vojna a náš národ patrila medzi jej víťazov. Hoci totalitný slovenský štát bojoval na strane nacistického Nemecka, tisíce Slovákov ukázali odvahu, prejavili zmysel pre spolupatričnosť a obetovali sa za spoločnosť.

Každý, kto sa zapojil do odboja, ukrýval doma prenasledovaných či nosil povstalcov zásoby, prispel ku konečnej porážke zla. Symbolom slovenskej rezistencie môžu byť aj naši letci. Proti Hitlerovej ríši bojovali na viacerých frontoch. V Európe, no osud ich zavial aj tisíce kilometrov od starého kontinentu. Štartovali v strojoch s rôznymi výsostnými znakmi – britskými kokardami, sovietskymi hviezdami aj povstaleckými označeniami kombinujúcimi československú vlajku a slovenský dvojkríž. Tento rok si pripomíname sto rokov od narodenia jedného z nich. Meno Otta Smika nesú ulice doma

i v zahraničí, aj krídlo, teda letecká jednotka zo základne Sliač.

Orol tatranský

Neďaleko hlavného vstupu na bratislavský cintorín Slávičie údolie sa nachádzajú hroby mnohých významných osobností slovenskej histórie. „Orol tatranský, ktorý položil život za slobodu Slovenska a Európy, Squadron Leader britskej 127. perute Royal Air Force, významenaný krížom DFC a anglickým kráľom Jurajom VI.“ píše sa pozlátenými literami na jednom z náhrobných kameňov. Nenápadný hrob ukrýva

pozostatky Otta Smika. Človeka, ktorý mal zmysel pre spravodlivosť a túžbu po slobode priam zapísanú vo svojej DNA.

Slovenské letecké eso a zároveň osobnosť celoeurópskeho významu sa narodila na území dnešného Gruzínska. Smikov otec pochádzal z Gemera, matka však bola dcérou dôstojníka ruskej cárskej armády. Mladý Otto vyrastal v Bratislave, kde zbieral prvé skúsenosti s lietaním – ako nadšený modelár i plachtár. A keď v roku 1939 zahabili Slovensko, no i veľkú časť starého kontinentu temné mračná totality, rozhodol sa odísť, aokiaľ to bude potrebné, za idey slobody položiť aj život.

Letecká kariéra Otta Smika bola krátka, no nesmierne bohatá. Stihol vystriedať viacero jednotiek britského Kráľovského letectva RAF, stal sa vôbec najúspešnejším československým stíhacím letcom za rok 1943 a zároveň najlepším československým stíhačom v strojoch Spitfire. „Ideme do toho! Počítajte do päť a ideme!“ Takto znel Smikov posledný rozkaz, keď so svojimi spolubojovníkmi a kamarátmi 28. novembra 1944 útočil na železničné zoradisko v holandskom Zwolle. Žiaľ, obsluha nemeckého protiletadlového delostrelectva mierila presne a Smikov Spitfire sa zrútil vedľa neďalekej farmy. Trvalo dlhé polstoročie, kým ostatky Otta Smika previezli do nášho hlavného mesta.

Ak by sme chceli vymenovať všetky úspechy odvážneho pilota, vyšlo by to na pomerne dlhý zoznam. Smik zostrelil najmenej jedenásť nemeckých lietadiel. Zneškodnil tri bezpilotné strely V-1, Hitlerove obávané odvetné zbrane, ktoré s charakteristickým nepríjemným vrčaním smerovali v tisícoch na britské ciele a spôsobovali ťažké hospodárske i ľudské straty, ničil vlaky, lode a člny.

Tragický zoznam

Súčastou britského Kráľovského letectva boli aj štyri československé perute – tri stíhacie a jedna bombardovacia. Nielen v týchto jednotkách vedľa svojich českých kamarátov slúžili aj muži spod Tatier. Slováci, prípadne chlapci na Slovensku narodení. Post vôbec prvého veliteľa 312. stíhacej perute zastával známy predvojnový letecký akrobat, Slovák Ján Ambruš.

Nonmulti sed multa, znelo latinské heslo jednotky a vyjadrovalo zmýšľanie jej členov, že činy sú viac než počet. Žiaľ, rôznorodosť úloh našich rodákov v radoch RAF veľmi dobre spoznáme nielen pri skúmaní ich životných príbehov, ale i okolností ich smrti. Niekedy sa im stali osudnými extrémne nebezpečné misie, inokedy nešťastné zhody okolností.

Rodák zo Sládkovičova Jan Miklošek sa nevrátil z náletu na Hamburg, Kysučan Štefan Jaroš či Jozef Remenár z Radošoviec na Záhorí zase z protiponorkového hliadkovacieho letu v blízkosti nórskeho pobrežia. Rodák z Nitry Dalibor Brochard zomrel pri nehode bombardéra Liberator na ďalekých Azorských ostrovoch. Ešte tisíce kilometrov ďalej sa nachádzajú Bahamy. Keď tam v auguste 1943 havaroval stroj Mitchell, jedným zo šiestich členov posádky bol Jozef Turňa z Čierneho Balogu. Práve v auguste 1943 vypukol nad Biskajským zálivom boj medzi posádkami ďalšieho britského Liberatoru a nemeckého Junkersu 88 a hoci sa chlapi z 311. bombardovacej perute ubránili, palubný strelec Andrej Šimek utrpel zranenia nezlučiteľné so životom. Aj Jindřich Landsmann z Bratislavy fatálne havaroval, no už po utíchnutí bojov v Európe. V júni 1945 totiž piloti 310. perute zacvičovali svojich amerických kolegov, ktorí čakali na nasadenie proti stále odolávajúcim Japoncom. Takto by sa dalo pokračovať a v tragickom zozname listovať ďalej.

Legendárne Tri Duby

Netreba zabúdať, že mnohí slovenskí piloti vošli do dejín ako príslušníci Slovenských vzdušných zbraní, teda leteckých síl nasadených po boku nemeckej Luftwaffe. História dokáže byť často kruto ironická. Niektorí mohli okúsiť letecké remeslo vďaka projektu s názvom Tisíc nových pilotov republiky, teda veľkej brannej akcii demokratického Československa. Slováci bojovali už v septembri 1939 proti brániacim sa

Poliakom, aktívne sa zapojili aj do ťaženia proti Sovietskemu zväzu. Na konte mali viac než dvesto zostrelov. Veliteľovi Letky 13 Ondrejovi Ďumbalovi gratuloval aj nacistický pohlavár Hermann Göring. Ale mnohí piloti Slovenských vzdušných zbraní sa aj vďaka čoraz väčším úspechom Spojencov rozhodli preletieť na „druhú stranu“. A zapojiť sa do slovenského národného povstania.

Jedným z legendárnych centier slovenského odboja bolo letisko Tri Duby medzi Zvolenom a Banskou Bystricou. Odtiaľ vzlietali stroje takzvanej Kombinovanej letky, často archaické dvojplôšníky pochádzajúce ešte z predvojnových čias. Takto sa do vojenských dejín zapísal ďalší Kysučan, František Cyprich, keď 2. septembra 1944 so stíhačkou Avia B.534 zostrelil nad Radvaňou maďarský trojmotorový Junkers. Zaznamenal vôbec prvé víťazstvo povstaleckého letectva a zároveň posledné v histórii dosiahnuté s dvojplôšníkom s pevným, teda nezaťahovacím podvozkom.

Povstaleckí vzdušní bojovníci sa často na domovskú základňu vracali v ťažko poškodených lietadlách, napríklad po útokoch na čoraz iniciatívnejšie nemecké jednotky. Priam zázračnú prácu odvádzali zruční a vždy pripravení mechanici. Letiskový personál z Troch Dubov zabezpečoval tie najrôznejšie úlohy, vrátane evakuácie zostrelených amerických letcov. Na Tri Duby navyše často dopadali bomby. Jeden z náletov neprežil napríklad technik Kombinovanej letky Jozef Krist.

Na jeseň 1944 boli dávno preč časy, keď ľudácka propagandistická tlač písala oslavné články na už spomenutého majora Ďumbalu. Do Slovenského národného povstania sa zapojil aj tento kedysi vážny Hyban. Po jeho potlačení sa najprv pohyboval v horách, neskôr sa skrýval v Liptovskom Mikuláši a po zatknutí Gestapom zrejme naposledy vydýchol v koncentračnom tábore Mauthausen.

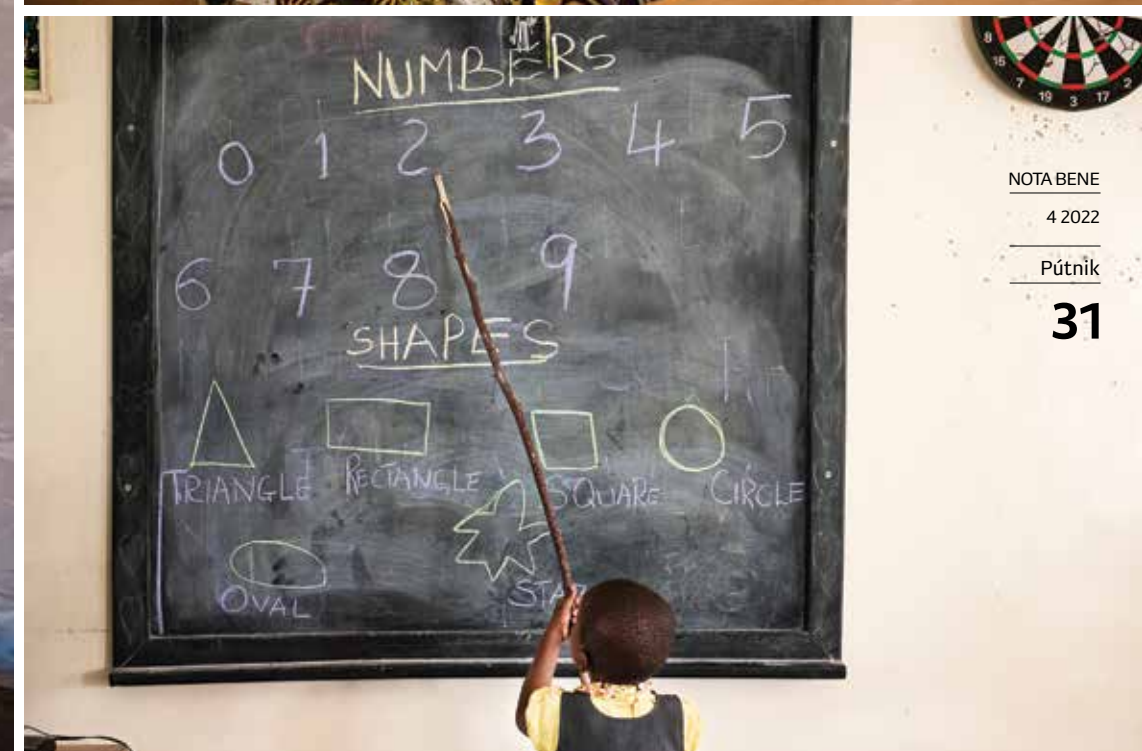
Naši vzdušní bojovníci však „sedli“ aj lietadlá 1. československej zmiešanej leteckej divízie v ZSSR. Jeden z nich, Jaroslav Gucman z Leopoldova, zahynul v troskách svojho horiaceho šturmovíku neďaleko sliezskeho Wodzisławu koncom apríla 1945. História si ho pamätá ako posledného letca zo Slovenska padlého v boji počas druhej svetovej vojny.

Piloti 310. stíhacej perute na letisku v anglickom Duxforde. Záber vznikol v septembri 1940, teda počas leteckej bitky o Britániu. V pozadí vidieť stíhačku Hurricane.

NOTA BENE
4 2022

História

29

Umenie pomoci

 Mária Múhl

Deti majú v sebe prirodzene chuť pomáhať. Bolo by úžasné, keby to v nich zostalo, a tak by sme sa mali všetci lepšie. Solidarite dokážeme učiť deti už od mala. Martina Bencová Utešená sa vydala spolu s manželom Jurajom práve na túto cestu.

„Pamätám si na prvý moment, keď mi teraz už môj manžel ukázal fotografie HIV pozitívnych sirôt. Namiesto dojatia som bola skôr nahnevaná, že ide na pol roka preč,“ spomína na svoje prvé stretnutie s pomocou v rozvojových krajinách novinárka Martina. Dohodli si rande v Kambodži v projekte House of Family, ktorý zastrešuje Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety. Juraj tam bol ako lekár a Martina prišla na týždeň robiť reportáže.

Nová šanca

„Videla som tam pobeťovať usmiate detičky, a keď som hľadala tie smrteľne choré, tak som zostala prekvapená pri odpovedi: TU! Uvedomila som si, že stačí malá pomoc a deti, ktoré mali byť mŕtve alebo ležať v ťažkom štádiu AIDS, behajú,“ opisuje svoj začiatok. Po týždni na ceste domov už mala v hlave, že založí vlastnú organizáciu a bude pomáhať podľa svojich predstáv. Vzniklo občianske združenie Dvojfarebný svet a Martina začala zbierať peniaze.

Do dvoch rokov stál v Sihano-ukville sirotinec. Liečbu a základnú prevádzku zabezpečuje Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, odborníkov zo Slovenska a čo s deťmi po dovŕšení osemnásť rokov rieši Martina. Zatiaľ dali druhú šancu viac ako dvesto deťom. Majú efektívne nastavenú liečbu, žijú plnohodnotný život. „Mnohí z nich už majú svoje rodiny i vlastné HIV negatívne deti. U nás vďaka darcom dostávajú štart do nového života. Je dojemné, že sú to väčšinou starší ľudia, ktorí tiež toho

NOTA BENE

4 2022

Pútnik

31

NOTA BENE

4 2022

Pútnik

32

majú málo, ale pravidelne posielajú dvadsať eur svojmu vzdialenému dieťaťu,“ hovorí o princípe financovania projektu a adopcii „na blízko“ medzi Slovákami a deťmi z Ázie.

Aj s malou sumou vedia robiť zázraky. Neúčtujú si žiadne administratívne poplatky a všetky darované peniaze sú účelovo viazané na rozvoj konkrétneho dieťaťa. „Keď dovŕšia osemnásť rokov, dáme im peniaze, vyzbierané od donorov na ďalší rozvoj. Vďaka tomu študuje napríklad tridsaťštyri mladých študentov na vysokej škole.“

Tri životy

Pred šiestimi rokmi sa Martine a Jurajovi narodila dcéra Karla. Práve ona sa stala inšpiráciou pre filmový projekt Tri životy. „Nechcela som byť mamou, ktorá hovorí dcére, čo by za to dali deti v Afrike. Nie je to výpovedné. Chcela som to ukázať. Nenásilne, nevydieračsky, ako žijú ďalšie dve deti vo veku Karly. Nech si ona sama z toho urobí záver a budem rada, keď v nej film vyvolá obyčajnú vďačnosť

za hlt vody,“ vysvetľuje netradičný dokument autorka. Motívom filmu Tri životy sa stal jeden deň detí na troch rôznych kontinentoch. Vstávanie, raňajky, vzdelávanie, hranie sa, prístup k vode, separovanie odpadu, večerný rituál. Martina totiž ako programová manažérka pozná svet v Kambodži aj v Afrike, kde tiež majú adopciu na blízko. „Dieťa sa vie naučiť už v troch rokoch, ako separovať odpad. Preto je schopné pochopiť rozdiely vo svete a to, čo z nich pre nás vyplýva.“

S globálnym rozvojovým vzdelávaním sa dá začať od malička. Jednoduchým jazykom detí, prostredníctvom obrázkov. Solidarite sa dá tiež naučiť. Preto chce Martina prezentovať film Tri životy v škôlkach a na školách. A hlavne sa rozprávať o odlišných podmienkach, ukázať deťom autentické hračky z Afriky, ktoré si tam deti vyrobili samy. Dotyk s ďalekou krajinou je zážitkom. „Deti nevidia, že dievčatko z Lesotha má roztrhané tričko, vidia slobodu, behanie po dvore, že ju nik nevyhreší, keď sa zašpiní. Pravda je, že sa o ňu nik nestará. Ale to vidíme my, dospelí,“ vysvetľuje Martina.

Natočiť film na troch kontinentoch bola výzva. Najskôr vyškolili lokálnych kameramanov. Trvalo to niekoľko mesiacov. Samotné nakrúcanie zabralo nakoniec skoro rok. Skomplikoval ho príchod pandémie. Všetci postupne dostali covid. Ale diali sa aj ďalšie kuriózne veci. Matka dala napríklad uprostred nakrúcania ostrihať dcéru a museli počkať, kým jej vlasy opäť dorastú. Jeden kameraman skončil vo väzení, ďalší si zlomil ruku a nohu a hľadali zaňho náhradu. No po nekonečných problémoch sa to podarilo a rodičia ukázali dcére, prečo sa rozhodli pomáhať v rozvojových krajinách.

Poslanie

Martinin manžel, lekár Juraj Benca, v rozvojových krajinách pracuje už viac ako dvadsať rokov. Jeho rukami prešlo asi sto projektov, ktoré zastrešuje Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce Sv. Alžbety. Vzdelávacie i medicínske. Smeje sa, že jeho cestovateľský chromozóm sa aktivoval už v troch rokoch, keď ušiel z domu, že si ide cestovať. Vstáva ráno o štvrtej, operuje, ordinuje, píše

NOTA BENE

4 2022

Pútnik

33

projekty, manažuje. „My s Jurajom sme niečo dostali bez toho, že by sme sa o to zaslúžili. Je našou povinnosťou podeliť sa o to. Nie je to však rozdelenie v štýle, že mám štyri jablká, dám dve a zostanú mi dve. Nám zostávajú štyri. Takú silnú satisfakciu dostávame. Keď vidím, koľko ľudí prežilo alebo sa dostalo na vysokú školu, spáva sa mi veľmi dobre.“

Martina berie projekty ako svoje tretie dieťa. Prežíva ich, teší sa i smúti. Okrem detských domovov v Afrike a Kambodži, kde zabezpečuje deťom vzdelanie, založila dva výnimočné projekty v Keni. Jeden je zameraný na matky s deťmi. Funguje v slume v meste Eldoret už takmer desať rokov. Mamy samoživiteľky sa učia za kaderničky a krajčírky. Je to oficiálne akreditované štúdium, ukončené štátnicou. „Pomáhanie deťom, to sú nekonečné financie, a tak som si povedala, že podme pomáhať mamám, nech sa samé dokážu postarať o deti. Mali sme šťastie. Vďaka grantu Slovak Aid sme postavili školu a začalo to perfektne fungovať. Je desaťkrát lacnejšie a efektívnejšie, keď pomôžeme mame a nie jej dieťaťu, lebo mamám vždy

zostane vzdelanie a o deti sa krásne postarajú. Žiaden pátos, tvrdý kalkúl,“ smeje sa Martina. „Možno tej mame v slume ukradnú z podprsenky celodenný zárobok, ale to, čo sa naučila u nás v škole, jej neukradne nikto.“

Na konci sveta

Najmladším projektom je obnovenie zdravotníckeho zariadenia v nehostinnej časti Kene, v oblasti West Pokot. Nie je tam rozvinutá infraštruktúra, zdravotná starostlivosť, školstvo. Opäť vďaka grantu Slovak Aid Martina získala peniaze na rekonštrukciu staršieho zdravotníckeho zariadenia, postavenie laboratória, pôrodnej sály či prvý ultrazvuk v buši. Oslovila ju slovenská lekárka Katarína Mulama, ktorá žije v Keni. „Zariadenie je zamerané na ženy z kmeňa Pokot. Sú vo veľmi ťažkej situácii. Ich kmeň praktizuje ženskú obriezku, muži nepúšťajú svoje ženy do nemocnice,“ opisuje neľahké podmienky Martina. Úmrtnosť prvorodičiek i novorodencov je veľmi vysoká. Podľa štatistiky zomiera pri prvom pôrode každá štvr-

tá žena. Vinou obrezania nedokážu vytlačiť bábätko prirodzenou cestou alebo umierajú na ťažké infekcie v šetonedelí vinou nedostatočnej hygieny. Doteraz tam pôsobili len rehoľné sestry, ktoré často nemali odborné vzdelanie a ani financie na zlepšenie starostlivosti. Od septembra 2021 spustili program pôrodov zadarmo. Stále viac mám chce rodiť v zdravotníckom zariadení. Je to pre ne bezpečné, pekné, môžu si poležať a nemusia ísť hneď na druhý deň pracovať na pole.

Najväčším problémom zostáva doprava a veľké vzdialenosti. Niektoré ženy kráčali štyri dni, aby sa dostali do najbližšej nemocnice. Motorkové taxíky nechcú brať rodiace ženy alebo ženy vo vysokom štádiu tehotenstva. Takže rodia doma alebo cestou niekde v kríkoch. Raz rodička doniesla do nemocnice mŕtve dieťa. „Naším snom je získať terénne auto, ktoré prerobíme na sanitku, aby sme sa vedeli dostať rýchlejšie k rodičkám. Je to výzva.“ Tých sa však Martina a Juraj neboja. Práve naopak. Vďaka nim sa posúvajú stále ďalej, aj do Bohom zabudnutých kútov sveta.

Gurmáni a bojovníci

Dagmar Gurová Martina Juríčková

Ernest stratil bývanie. Zažil surovú bitku aj posteľ plnú švábov. Robí však všetko preto, aby žil dôstojne. Pomáha mu v tom predaj NOTA BENE, psia kamarátka Ajka a dobré jedlo, ktoré sám pripraví.

Ernest si približne osem rokov zarába predajom NOTA BENE. Už niekoľko mesiacov má predajné miesto pred obchodným centrom Vajnoria, odkiaľ to má blízko do druhej, nočnej práce. Stráži firemný areál, za čo môže bývať

v budove, ktorá k nemu patrí. Ernest sa pôvodne vyučil za stavebného stolára, no dokázal sa uchytiť v najrôznejších zamestnaniach.

„Pracoval som u súkromníka, neskôr ako skladník v potravinách.

Montoval som žalúzie a rolety. Robil som predavača v nočnom bufete, pomocného kuchára a nedoradením som sa stal aj pizzérom,“ spomína. V reštaurácii, v ktorej ho zamestnali ako pomocného kuchára,

náhle vypadol pizzamajster. „Potrebovali ho rýchlo nahradiť, tak to dali mne. Najskôr mi to vôbec nešlo. Vyrobil som trojuholník, obdĺžnik, všetko možné, kým sa mi podaril kruh. Musel som sa to naučiť a nakoniec som robil vo veľkej pizzérii.“

Ernest doteraz žije varením. Je ako živá kuchárska kniha. Pri vymýšľaní denného menu a príprave jedla sa dokáže odpútať od menej šťastných momentov vo svojom živote.

Bez vody a bezpečia

Ernest prišiel o bývanie potom, ako sa mu rozpadla rodina. Neskôr stratil aj prácu. „Býval som v rôz-

nych ubytovniach a na privátoch. Keď som ostal bez práce, začal som zbierať starý šrot a papier. Jeden pán mi poradil, že by som mohol predávať NOTA BENE, tak som sa k časopisu dostal a som za to vďačný.“

Dlhší čas býval v záhradnej chatke. „Kúril som drevom, ktoré som si musel nazbierať. Mal som tam studňu, čo bolo dobré, ale v zime zamrzala. Vtedy som si musel kupovať vodu na pitie, varenie aj hygienu, aby som mohol medzi ľuďmi. Veľmi ťažké podmienky to boli,“ hovorí.

Najhoršie boli zimy. Z predajného miesta sa vymrznutý vrátil do studenej chatky. Hoci hneď zakúril, trvalo dlho, kým sa vyhriala. Do

rána oheň vyhasol a Ernest sa budil do chladu.

Záhradkárska osada, v ktorej býval, navyše nebola bezpečným miestom. „Raz v noci ma v chatke prepadli a strašne ma zbili. Dostával som sa z toho takmer dva mesiace, nemohol som nič robiť.“ To bol jeden z dôvodov, prečo odtiaľ odišiel. „Dnes vidím, že ma to posunulo do lepších podmienok, ale bol to veľmi zlý zážitok.“

Keď sa pozviechal, predajom NOTA BENE si dokázal zarobiť na ubytovňu. „Platil som dvesto eur a boli sme dvaja na izbe. Bolo to tam strašné. Špina a šváby, ktoré sme ráno mali aj v posteli.“

Nevzdáva sa

S príchodom leta sa rozhodol, že bude radšej opäť spať vonku, v opustenej budove. Na zimu si opäť potreboval nájsť aspoň akotak znesiteľné a bezpečné bývanie. Nakoniec ho získal vo firme, v ktorej už predtým vypomáhal. „Šéf mi ponúkol, aby som uňho robil strážnika výmenou za bývanie. Dohodli sme si podmienky a prijal som to. Som tam už niekoľko rokov.“ Vstáva nadránom, aby zakúril v kotolni. Chystá drevo a pomáha s údržbou areálu.

Ernest zápasil s ťažkou chorobou a má podlomené zdravie. „Niekedy je toho na mňa priveľa a musím si dať pauzu, ale nevzdávam sa,“ hovorí. „Musím vydržať. Nedá sa len sedieť doma, rozmýšľať, čo bude, a vyplakávať.“ Veľmi mu pomáha, že nie je sám. O všetko sa delí so svojou psou kamarátkou Ajkou. Spolu ich nájdete aj v našom kalendári Domáci miláčikovia.

„Ajka dobre vie, že ráno vždy dostane nejakú maškrtu. Sadne si ku dverám a nepohne sa, kým sa s ňou nepodelím. Sem tam mi čosi aj sama uchmatne. Minule, keď som varil guláš, vzala cibuľu, hoci tej by sa psy mali vyhýbať. No čo s ňou narobím,“ smeje sa Ernest. O Ajku sa dobre stará. Kŕmi ju granulami, na ktoré mu prispievajú aj niektorí jeho stáli zákazníci, a na spánok ju zabalí do jej vlastnej periny. Ajka má tiež za sebou vážne zdravotné problémy. „Niektoré dni sú lepšie, niektoré horšie, ale obaja sme bojovníci a ťaháme to ďalej.“

Solidarita na ulici

Dagmar Gurová

Shutterstock

Ľudia, ktorí stratili domov, sú niekedy ochotnejší pomáhať iným ako tí, ktorí žijú v bezpečí a pohodlí. Neznamená to, že to máme nechať len na nich. Môžu nás však inšpirovať, ako ostať ľudskými za každých okolností.

Pre ľudí bez domova, ktorí prespávajú vonku, môže byť súdržnosť kľúčom k prežitiu. Vzájomnú podporu väčšinou badať v zdanlivých maličkostiach. Keď človek bez domova zabezpečí jedlo kamarátovi, ktorý by sa k nemu inak nedostal, nevládneho prenesie na bezpečnejšie miesto alebo mu požičia pár eur, pomôže mu prežiť do ďalšieho dňa. A vtedy sa ich role možno vymenia. „Často nám volali ľudia, ktorí žili na ulici a zháňali pomoc pre svojho kamaráta,“ hovorí náš kolega Peter Kadlečík, vedúci projektu Stretwork s ľuďmi bez domova, ktorý sme robili v rokoch 2007 až 2011. Spomína si napríklad na Ludva, ktorý bol neskôr naším predajcom a býval na ubytovni. Peter ho však spoznal v časoch, keď Ludvo dlhodobo prespával na ulici.

Ide o život

„Žil v skupinke desiatich až pätnástich ľudí, ktorí si pomáhali. Veľmi ťažko chodil, jeden čas bol celkom imobilný. Keď s ním bolo najhoršie, jeho kamaráti ho odniesli k sebe na ubytovňu a nechali ho tam prespávať. Zvykli nám volať, aby oznámili, ako sa mu darí a čo by potreboval.“

Naši streetworkeri chodili za Ludvom na železničnú stanicu na okraji Bratislavy. Videli, ako so svojimi kamarátmi vychádza. „Niekedy sa pochytili, inokedy si pomohli. Nebola to čistá láska, ale navzájom sa potrebovali. Bola medzi nimi silná spolupatričnosť. Určite väčšia, ako keby boli bežnými susedmi v bytovke.“

Peter s kolegami sa stretávali aj s tým, že ľudia prespávajúci vonku si navzájom strážili svoj skromný, no životne dôležitý majetok. V okrajových

častiach Bratislavy mali postavených pár stanov. Boli to také minikempy, v ktorých žilo zopár ľudí. „Mali rozdelené úlohy. Dohodli sa, kto pôjde cez deň zbierať veci z kontajnerov a kto bude strážiť stany. Väčšinou ostávali ženy, lebo muži ich nechceli nechať ťahať ťažkú káru so šrotom.“ Ženy na oplátku upratovali, na vonkajšom ohnisku pripravili jedlo a po návrate mužov šli na nákup. V extrémne ťažkých podmienkach mohli spoločne prežiť o niečo lepšie.

„Keď som bol na ulici, viackrát mi pomohli ľudia, ktorí boli na tom veľmi podobne,“ hovorí náš predajca Roman. „Požičali mi peniaze, hoci sami nemali dosť. Neskôr, keď som už zarábal, tiež som niekomu prispel.“

Ľudia bez domova Romanovi pomohli aj v najťažších chvíľach, keď mohol prísť o všetko. „Mal som psychické problémy. Šlo mi o život a vtedy ma podržali.“ S vďakou spomína aj na Jozefa, predajcu NOTA BENE, ktorý ho priviedol k predaju časopisu. „Zobral ma do výdajne a pomohol mi zaregistrovať sa.“

Rozumejú si

Keď náš predajca Anton nemal kde bývať, bývalá partnerka ho prichýlila do záhradnej chatky, v ktorej žila už s novým partnerom. „Vždy sme si dobre rozumeli,“ vysvetľuje. „Teraz som už na ubytovni a oni bývajú v byte, ale denne sa stretávame. Máme spolu tri deti, oni jedno. O všetky sa starám, denne prispievam finančne. Kúpia jedlo, navaria, ja sa najem s nimi.“

Marián si predajom NOTA BENE roky privyrábal k invalidnému dôchodku. Býval na slobodárňach a ubytovniach. Napriek vážnym problémom si vždy uchoval vzhľad

elegána. Možno aj preto ho zasiahlo, keď blízko svojho predajného miesta v centre Bratislavy zbadal vychudnutého špinavého mladíka. „Bol na tom zjavne zle. Zobral som ho k sebe. Osprchoval sa, dal som mu jedlo a čisté šaty a nechal som ho u seba prespať,“ spomína Marián. „Viac som ho nevidel, možno sa mu polepšilo.“

Peter Kadlečík spomína na atmosféru solidarity medzi predajcami časopisu, ktorí pracovali v našom projekte zamestnávania a oddľžovania ľudí bez domova – Nosiči batožín na Hlavnej stanici v Bratislave. „Radili si v prá-

ci aj vo vzťahoch. Keď si jeden z nich prerábal izbu na ubytovni, ostatní mu prišli pomôcť. Vytvorila sa medzi nimi taká kolegiálna spolupatričnosť.“

Priatelia v núdzi

S mnohorakými prejavmi solidarity medzi ľuďmi bez domova sa stretávajú aj mladí dobrovoľníci z komunity Sant'Egidio. Každý týždeň vyrazajú do ulíc s jedlom, teplými nápojmi a snahou odpovedať na samotu ľudí v núdzi rozhovormi a skutočným záujmom.

„Často nás niekto požiada o kávu alebo jedlo navyše pre kamaráta, ktorý práve spí alebo nemohol prísť,“ hovorí Baška, ktorú sme zastihli počas služby v bratislavskom Starom Meste. „Je pre nich dôležité mať niekoho, o koho sa môžu oprieť, s kým si navzájom pomáhajú.“

Spomína pána, ktorý žije na ulici a väčšinu svojho dôchodku minie na nákupy pre vnúčatá. „Mohol by si povedať, že sám má málo, ale on sa chce podeliť. Hovorí, že má veľké srdce.“

Katka, ďalšia dobrovoľníčka z komunity Sant'Egidio, opisuje,

ako ľuďom bez domova rozdávala ponožky. Ponúkla ich aj takmer osemdesiatročnému mužovi, ktorý prespáva pod jedným z bratislavských mostov. „Povedal mi, že teraz ich nepotrebuje. Nech ich dám niekomu, komu sa zídu viac. Silno na mňa zapôsobil aj predajca NOTA BENE, ktorý podporuje svoju onkologicky chorú neter. Hovoril mi, že sa snaží poslať jej aspoň raz mesačne dvadsať eur.“

Do poslednej chvíle

Obe zmieňujú pevné priateľstvá medzi ľuďmi, ktorí prišli o domov. „Nezabudnem na dvoch priateľov po šesťdesiatke, ktorí sa mali veľmi radi a vzájomne na seba dávali pozor,“ spomína Katka. „Jeden z nich dostal mozgovú príhodu a ten druhý ho denne navštevoval v nemocnici. Kamarát však zomrel. Ten, ktorý ostal, to niesol tak ťažko, že do mesiaca zomrel tiež.“

Baška hovorí, že v drsných podmienkach ulice vznikajú pevné priateľstvá aj medzi ľuďmi s veľkým vekovým rozdielom či úplne odlišným životným príbehom. „Za iných okolností by možno k sebe cestu nenašli, ale tu si pomáhajú.“

Tak ako traja kamaráti, ktorí mali tridsať, päťdesiat a vyše šesťdesiat rokov. Držali spolu, starali sa o seba. Najmladší z nich dlhšie uvažoval o zmene a s pomocou komunity sa dostal do útulku pre mužov v inom meste. Nečakane sa vrátil práve vtedy, keď sa najstaršiemu zhoršilo zdravie a stredný si našiel inú partiu. Chorého priateľa doopatroval a po jeho smrti sa vrátil do útulku, kde môže začať odznova. „My sa mu snažíme byť na diaľku oporou, akou bol on pre svojho kamaráta počas jeho posledných chvíľ,“ hovorí Baška.

„Aj keď máme pocit, že sme s ľuďmi bez domova zažili veľa, ešte vždy nás dokážu prekvapiť. V službe, ktorá vyšla na Medzinárodný deň žien, nám jeden pán začal rozdávať narcisy a vzápätí nám ďalší ponúkal malé čokoládky. To naozaj nikto z nás nečakal,“ opisuje Katka. „Mnohí ich vnímajú ako ľudí, ktorí len pijú a nič ich nezaujíma. Podľa mňa však v sebe majú viac ľudskosti ako niektorí z tých, čo ich odsudzujú. Len ich treba lepšie spoznať.“

Kvôli vojne prišli o všetko, ale prežili a majú šancu začať odznova. Ďakujú každému za pomoc a veria, že raz ju budú môcť vrátiť.

Nový život

 Lucia Bucheňová Alan Hyža

Pred dvoma rokmi sa, ako podotkne, šťastne rozviedla, mala vlastný obchod s obuvou, rozbehnutý aj online predaj, dokázala zaplatiť byt, v ktorom žila so svojou dcérkou. Nebol to nijaký luxus, ale ani živorenie. Saša. Donedávna bývala v Kamenskom, Dnepropetrovská oblasť. Ukrajina.

Spoznávame sa v bratislavskom dvojizbáku. Saša (39), jej dcérka Nasťa (7), mama Valentina a teta Ljuba s ujom Viktorom. Je tu so mnou aj Ľubica z januárového príbehu. Neskutočne dobrá osôbka. Má totiž ukrajinskú národnosť, maturovala z ukrajinčiny a teraz je doslova pravou rukou pre mnohých Ukrajincov. Poradí, vytelefonuje, dohodne a osobne sprevádza nešťastných ľudí. „Predovšetkým riešim ich zdravotný stav, na onkológii som s nimi varená-pečená. Pozajtra idem so Sašinou mamou, podľa ukrajinských papierov má enormne zvýšené onkomarkery. Strýko Viktor je po infarkte, teta Ljuba potrebuje očného doktora. Štart na Slovensku bude hlavne na Saškiných pleciach, ona bude živiteľkou rodiny.“

Podme k Saši. „Narodila som sa v Dušanbe v Tadžikistane, keď sme boli malí, mama nás zobrala z vojnovkej krajiny do bezpečia. Na Ukrajinu. A pozri... Utekáme za slobodou znova. Či ma vojna u nás prekvapila? Stopercentne. Ani vo sne by mi nenapadlo, že agresia bude takých veľkých rozmerov, že obyčajným ľuďom pôjde o život.“ Ešte 19. februára išla Saša do Kyjeva, jej Nastenka tam mala so súborom tanečné vystúpenie. „Všetko fungovalo, všetko bolo normálne. Strašné, čo sa o päť dní stalo.“

Keď vypukla vojna, Saša sedela ako prikovaná pri televíznych správach. Večer jej volala sestra. „Okamžite sme sa rozhodli, že odídeme. Najmä kvôli deťom. Cítila som, že nemá význam čakať a nádejať sa, že to raz-dva prejde.“ Saša potom volala mame, nepýtala sa, len jej oznámila, že ráno sa pokúsia odísť. A nech s nimi ide aj mamina sestra Ljuba s manželom Viktorom. Mama? „Šok. Bála som sa, ale viac som sa bála vojny ako odchodu z krajiny. K tomu všetkému som ešte aj mala teplotu.“

Ráno sa naložili do malej dodávky. „Vlastne nebola malá, pre 15 – 20 ľudí, ale nás sa tam natlačilo do stovky, panika už vládla všade a u každého. Potom sme nasadli na vlak. Preplnený. My sme boli v jednom vagóne, deti v druhom, uličky plné, s Nasťou sme si volali. Vďaka Bohu za mobily. Keď mi volala, že je hladná alebo smädná, povedala som jej, že si môže dať z detskej výživy len jeden – dva hlty. To isté s pitím. Vedela som, že problém budú toalety, Nastenke som vysvetlila, že nevieme, ako dlho pocestujeme a záchod bude vzácnosťou. Bola statočná.“ Ukrajinsko-slovenské hranice prekročili 26. februára. A o ďalšie dva dni už boli v Bratislave. Sestra s dvomi deťmi je v Žiline a švagriná s malým bábätkom u rodičov v Poľsku. Brat? „Denis má tridsaťštyri a musel ostať. Narukoval.“

V čase nášho stretnutia je Saša v novej krajine, v novom meste, v novom byte ešte len pár dní. Každý deň vybavuje papiere k pobytu, povolenia na prácu, zdravotnú poisťovňu, snaží sa neprepadať panike a strachu z neznámeho. „Stretli sme sa s obrovskou srdečnosťou, je plno miest, kde si môže-

me vybrať oblečenie, stravu. To nám v prvých dňoch veľmi pomohlo. Dobrovoľníci nás nasmerovali na ďalších dobrých ľudí, takto sme sa ocitli aj v tomto byte. Dva mesiace ho máme grátis, platíme len sto eur na energie, potom sa uvidí. Majiteľka je nesmierne príjemná žena. Vďaka toľkému prílevu pozitívnej energie som už rozhodnutá ostať tu natrvalo.“

Na Slovensko prišla s dvoma taškami. „Najhoršie balenie v mojom živote. Každý kufor navyše by zaberal miesto pre ďalšieho človeka vo vlaku, takže základ bol lieky, doklady, i keď my sme pasy nemali, trošku jedla a pitia, zošity a ceruzky pre Nasťu, minimum oblečenia a hracie karty Uno. Každú rodinnú oslavu sme ich s deťmi hrali.“

Saška pôsobí vyrovnane, odhodlane. „Taká som cez deň. To máš, ako keď vybavuješ pohreb blízkeho, všetko na teba dolahne, keď je po pohrebe, keď si uvedomíš tú definitívu. Držím sa aj kvôli Nasti, musí mať v mame istotu, že bude dobre. Keď ju večer uložím, zhlboka sa nadýchnem a píšem a volám na Ukrajinu. Prvý je brat, vždy trápim, či sa ozve. Mám tam ďalšiu rodinu, priateľov, blízkych. Od nich mám tie najaktuálnejšie správy. Zatiaľ nič pozitívne... Potom, keď je v byte тихо a tma, rozplačem sa, roztrasiem, pýtam sa prečo, ovládne ma strach, neistota. Myslela som si, že som už vyplakala všetky slzy. A nie. To vojnové šialenstvo zničilo toľko životov. V 21. storočí v civilizovanej Európe takéto peklo. Zaspávam v cudzej krajine so strachom o blízkych. Môj doterajší život akoby bol zbytočný, všetko, čo som dosiahla, sa v sekunde stratilo, vymazalo. S minimom peňazí, s veľkou obavou, no s najväčším odhodlaním som pripravená začať od nuly, vlastne z mínusu. Ráno sa umyjem a s plnou vervou idem naproti novému životu. Aktuálne zháňam prácu. Hocičo. Od apríla začínam s kurzami slovenčiny, Nastenke hľadám školu. Nechcem zneužívať dobrotu Slovákov, pomohli nám viac než dosť. Je čas odraziť sa od dna a naštartovať nový život. V mieri a v láske. Zo srdca ďakujeme...“

Časopis NOTA BENE poskytuje priestor OZ Medzi nami, aby pomohlo sociálne slabším rodinám a rodinám s postihnutým členom. Ide o ľudí, ktorí sa nie vlastnou vinou ocitli v ťažkej situácii. Možno sa nájde niekto, koho príbeh Sašky s Ukrajinou osloví. Aj váš príspevok sa použije na prenájom bytu, aby sme im trochu uľahčili život. Číslo účtu: 4040218205/3100 (Primabanka). IBAN: SK85 3100 0000 0040 4021 8205, SWIFT: LUBA SKBX. Prípište poznámku – Saška.

Kontakt na OZ medzi nami: 0905 910 827 alebo 0905 240 389 (medzinami@zoznam.sk).

Uverejňované príbehy nie sú príbehmi predajcov NOTA BENE a prípadné otázky, prosím, adresujte OZ Medzi nami.

LITERÁRIUM
Petra Gettinga

A koniec rozprávky?

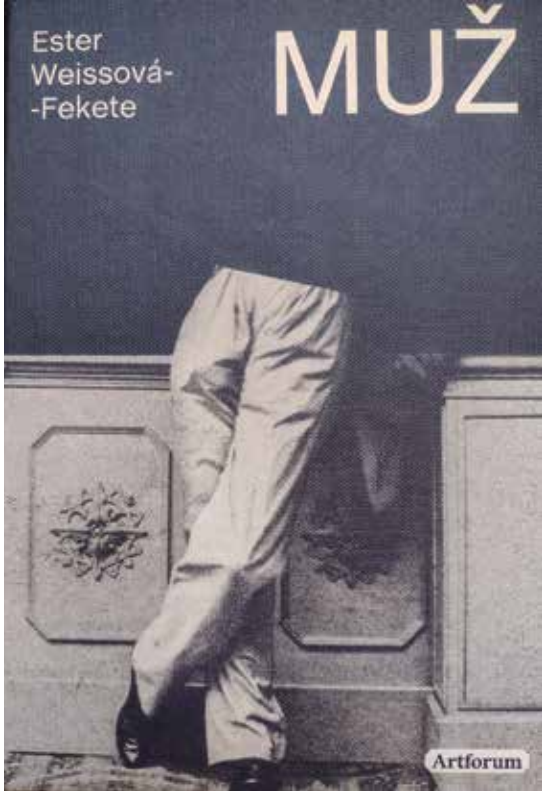
Keďže číslo NOTA BENE sa uzatvára takmer dva týždne predtým, než časopis držia v rukách čitateľa, je občas náročné reagovať na aktuálne udalosti. Zvlášť, ak sa valia na pásoch útočiacich tankov.

Mnohí cítia v týchto chvíľach úzkosť z toho, čo sa deje a čo nedokážu zastaviť. Myslím na umelcov, ktorých som spoznal vo Lvove, kde som strávil niekoľko letných dní počas festivalu Mesiac autorského čítania. A na to, ako sme po záverečnej šli nočnými ulicami a hoci po desiatej platil zákaz predaja alkoholu, ktosi zaklopal na tajomnú bránu, otvorilo sa malé okienko a za hrivny sa von pretisla fľaša vína. Všetci spolu, Ukrajinci, poľský básnik a jeden slovenský blázon, sme sa štverali za mesto a napokon zastali na kopci nad ním. Dolu pod nami sa trblietali tisícky svetiel Ľvovskej galaxie. Bolo to v roku 2016 a po návrate som písal, že v meste predávajú toaletný papier s Putinovou tvárou a tričko s nápisom označujúcim ho „chuylo“, čo je jedno z najtvrďších slov, aké ukrajinčina pozná, som nosil, až kým nevybledlo.

Myslím aj na umelcov, ktorí chodili na koberček k šéfovi trollov a škerili sa s ním do kamier, kým ďalšie zástupy mu tlieskali. Niet času na hlbokomyseľné úvahy, keď navyše do rachotu bômb zovšadiaľ vreštia amplióny kremelskej propagandy, lepkavej, odpornej rovnako ako kedysi goebbelsovská. U nás je gangrénou, ktorú treba odstrániť, no v Rusku sú všetci jej väzňami. Skutočná lúpež slov, zmyslu, myšlienok. Má v takom svete vôbec zmysel báseň, príbeh, literatúra?

V tenkej knižke ukrajinských rozprávok, ktoré kedysi preložil Maroš Heveši, je jedna s prostým názvom Tchor. Žil raz dedko s babkou a tchor im chodil kradnúť kurence. Ukradol jedno, ukradol dve, potom aj sliepku. Ako si poradiť? Vydali sa za ním a ako si vykračovali, pribrali si po ceste na pomoc rôznych kamarátov, špagátik, gaštan aj riečneho raka. Takito rozprávkoví kamaráti všetličo zmôžu: stačí spojiť sily. Prekvapili milého tchora v jeho pelechu a...

Ale zvyšok rozprávky by sa nemal prezrádzať. Deťom nie.

Úskalia definícií

 Zuzana Mojžišová

Debutová kniha slovenskej autorky Ester Weissovej-Fekete, ktorá nedávno vyšla vo vydavateľstve Artforum, sa volá Muž. Formálne krátke slovo, obsahom však doširoka rozkošatené.

Na obálke mužské nohy. Telo a hlavu nevidno, nemožno bližšie určiť, či je majiteľ nôh starý, mladý, okatý, ušatý, nosatý, sympaták alebo mrzutú... Vo vnútri knihy sa stretieme so všelijakými vtáčikmi, v mysli si ich môžeme postupne domaľovávať nad tie gate – a vznikne nám fakt pestrá čeliadka od výmyslu sveta. Viacerých z nich spája len jediné: rodinne či nepokrvne sa nadjho alebo nakrátko stali súčasťou života rozprávačky, ktorej známa, „energická prednášajúca“, nástojí, aby bola na stôl položená dôveryhodná definícia muža.

Ťažká úloha, namojveru. „Muž je každý psychosexuálne normálny človek mužského pohlavia,“ začína rozprávačka vcelku úderne, no vzápätí svoje tvrdenie príbehmi, historkami, úvahami spochybňuje, rozmieňa na drobné, opäť skladá dokopy, rozhojňuje i utlmuje. Súčasne sa prostredníctvom spomínania na dedov, otcov, strýkov, kamarátov, frajerov, manželov mnohé dozvieme aj o žene, ktorá sa rozpomína – je vnímavá k sebe aj k okoliu, vzdelaná aj zraniteľná, verbálne bohatá, skúsená aj otvorená voči novému, no najmä je nádhorne a štipľavo ironická, satirická, vtipná. Píše o mužoch a vzťahoch s nimi bez servítky. Nič im nedaruje. A – miluje ich.

„Definujte mi muža, zvolala energická prednášajúca do poloprázdnej sály a nekládla tú otázku publiku, kládla ju sebe a svojmu manželovi a svojmu otcovi a svojim synom a všetkým mužom a všetkým ženám, ktoré s tými mužmi žijú, a všetkým ženám, ktoré s tými mužmi nevedia žiť, a všetkým dcéram, ktoré zbožňujú svojich otcov, a tým, ktoré ich prekvapivo nezbožňujú, kládla tú otázku celému svetu, celému vesmíru a Bohu alebo Darwinovi a mne, lebo som z nejakej príčiny bola v tej poloprázdnej sále, len Boh vie prečo, alebo ani ten nie, pretože žiaden nie je. Aspoň mne to tak pripadalo.“

Kniha Muž pôsobí autobiograficky, ale to aj mnohé iné romány, ak sú rozprávané v prvej osobe. Tentoraz sa však nič nedá overiť. Čierne i biele meno Ester Weissová-Fekete je totiž pseudonym. Tajomný. Kto nám tu vyrozprával svoju históriu? Kto sa nám snaží v skvelej kondícii definovať priam nedefinovateľné, teda muža? Napokon, ženu tiež.

Daniel Pastirčák

Človek nie je ostrov

„Žiadny človek nie je ostrov, uzavretý do seba, patrí k pevnine,“ napísal John Donne. „Smrť každého človeka ma umenšuje, lebo som súčasťou ľudstva. Nepýtaj sa, komu zvonia do hrobu, tebe zvonia!“

Ťarchu týchto slov cítime tak, ako sme ju ešte nikdy necítili. Stalo sa to, o čom sme verili, že sa už nesmie nikdy stať. Vôľa muža obklopeného skupinou prisluhovačov uvrhla svet na okraj katastrofy. Obetným baránkom je preňho národ Ukrajiny. Proti sebe stoja v zbrani bratia, aby sa navzájom zabíjali. Medzi nimi je však podstatný rozdiel: Ak prestane bojovať Rusko, bude to koniec vojny, ak prestane bojovať Ukrajina, bude to koniec Ukrajiny. Ak štáty vyšlú vojská brániť Ukrajinu, otvoria sa pekelné brány svetovej vojny. Ak Ukrajinu brániť nebudeme, otvoríme cestu ďalším výpadom kremelského uzurpátora.

Ukrajina je posiatá krvavými ranami. Trpí a bojuje i za nás. Jej existencia je našou existenciou, jej sloboda našou slobodou. Viac než kedykoľvek predtým cítime, že ľudský svet predstavuje jedno telo: Keď trpí jeden úd, trpia s ním spolu všetky údy. Obdobím pôstu smerujeme k Veľkej noci. Ukrižovaný Boh dnes umiera v ľuďoch na Ukrajine. Spojme sa v ňom s ich agóniou. „Sú chvíle keď musíme dať svoj hlas modlitbám, ktoré trpiaci človek nemôže vysloviť,“ napísal Philip Yancey. „V momentoch extrémnej bolesti Božia láska zväčša nemôže byť vnímaná inak ako prostredníctvom tela obyčajných ľudí, ako som ja a ty. V tom zmysle sa naozaj môžeme prejavovať ako Telo Kristovo.“

Zuzana Uličianska

Exilové príbehy

Ešte sme ani nestihli dorozprávať filmové či románové stories našich ľudí, ktorí v rôznych vlnách utekali do zahraničia, a už sa na našich hraniciach tvoria nové exilové príbehy. Je ich toľko, že aj keď novinári robia neuveriteľnú, šialenú, obrovskú robotu, zdá sa, že ich nestihneme vyrozprávať azda ani do konca tohto storočia.

Pri pohľade na preplnené vlaky sa v duchu pýtam, ako dlho budú všetci títo ľudia riešiť svoj smútok, svoje straty, svoju nahnevanosť.

Uvedomujem si, že o svojej skúsenosti budú rozprávať – možno aj písať – do konca života. Možno niekto v memoároch spomenie aj to, ako im po úteku z pekla naši colníci v zmysle zákona zhabali jedlo a cigarety nad povolený limit, ako sme ich na teplé polievky poslali o pár desiatok kilometrov ďalej od hranice, ako sme zízali na „divných“ Afričanov.

Už aby sme boli vo fáze, keď budeme nudne analyzovať exilové literatúry či fluidné identity spôsobené obrovskými migračnými vlnami v dvadsiatych rokoch 21. storočia.

Jediná úľava v celej situácii je to, ako pokojne hovoria naši ministri o prijímaní utečencov. Vraj máme dostatok pracovných miest na trhu. Ukrajinky by nám mohli upratovať alebo robiť servírky! Nuž, spomíname si ešte trochu, ako sme sa smiali zo západniarov, že sa k nám správajú ako k postihnutým geografickou hlúposťou.

Verím, že rodina, ktorá spala u nás, je už šťastne v Pise. Lekárka utekajúca so svoju bábuškou a tínedžerkou dostala pozvanie na tamojšiu univerzitu. Mali šťastie v nešťastí, už len si priať, aby sa mohli vrátiť domov skôr, ako sa z mladej Karin stane v cudzine dospelá žena.

Dorota Nvotová

Naša solidarita má nožnice

Solidarita je dnes zahalená do celkom nových -izmov. Napríklad v poslednej dobe veľmi

oblúbený „ačomyzmus“ používa frázu „A čo my?!“ na pravidelnej báze, keď ide o pomoc utečencom. Predtým sa používal pri závidení rakoviny ľuďom, ktorí dostali príspevky od Dobrého anjela, alebo závidení susedovi vozíčkarovi, že by mal dostať na schody rampu. Ačomyzmus majú Slováci radi, lebo im, samozrejme, bolo v dejinách vždy ukrivdené.

Celkom sa v tejto dobe ujal aj „kdebolizmus“, ktorý zase kladie závažnú otázku o lokácii osoby, politika či hnutia v čase nejakej udalosti, napríklad: „Kde ste boli, keď vraždili Rusov na Donbase?“ alebo „Kde bola Čaputka (tu sa nám taktiež rozmáha aj „tykanizmus“, t. j. tykanie ústavným činiteľom), keď sa rozhodovalo o zabíjaní nenarodených detí?“.

Potom je tu „ačohentizmus“, čiže odkláňanie pozornosti od vinníka upriamovaním pozornosti na niekoho iného, či už vinného, alebo nevinného. Napríklad: „A čo Američania, oni mohli bombardovať Irak?“

Naša solidarita sa myká, uväznená v sieti týchto -izmov, ktorými zaplavuje verejný priestor -izmus typicky slovenský, a to konkrétne debilizmus. Lenže naša solidarita má nožnice, prestrihá sa, prederie. A ak nie, zaslúžime si akýkoľvek trest. Ak sa nepostavíme na stranu slabšieho, na stranu obete, ak sa prizeráme a nekonáme, ak nie sme schopní vypnúť ruský plyn a konečne prestať otáľať s prechodom na skutočne obnoviteľné zdroje energie, ak nie sme schopní zdvihnúť zadky a kričať pred ambasádami, ak nevyhostíme všetkých špiónov a nepozatvárame trollov za vlastizradu, ak dovolíme tej hlúpej mase zavrieť našu solidaritu a dobro vo svojej sieti lží a konšpirácií, tak si zaslúžime budúcnosť, ktorá takej zbabelosti prináleží. Budú nám vládnuť Ficovia a Kotlebovia, Žilinkovia sa nám budú vysmievať do očí, budú nás očkovať antivaxeri svojimi dristami, budeme mať Gašparovičov za prezidentov, Putinov za kamošov, Európu za nepriateľov.

Lebo o to sa snažia všetky tie -izmy, všetky tie inteligenčne aj emočne chudobné duše. Snažia sa nás presvedčiť, že je to ok, keď bomby padajú na deti. Lebo Putina nemal nikto provokovať. Lebo posielame zbrane na Ukrajinu, a tým predlžujeme konflikt. Lebo každá minca má dve strany. Lebo pravda je niekde v strede.

Je to pritom také jednoduché a očividné. Na Ukrajine prebieha ničím nevyprovokovaná genocída pod taktovkou vojnového zločinca Putina, ktorú treba zastaviť. A ak si niekto myslí niečo iné, otočka a deportovať do Ruska. Naša krajina si už miesto na mape zvolila. A zvolila si ho aj Ukrajina. A všetci spolu by sme mali Rusku pripomenúť, kde je jeho miesto na mape. To je solidarita.

NOTA BENE

4 2022

Čítanie

40

NOTA BENE

4 2022

Stĺpčeky

41

SUDOKU
GRIDDLERS.NET

1		5	2		8		4	
		7	1			9		2
9		2	7		6		1	
				7	4	2		5
7	2	9		6	3			
	5					3	7	6
				1		6	3	7
4	7		3	5				
	1			8		4		9

	5				8	4		2
8					1			
		2				8		6
				6	9		7	5
			8		7			
9	1		4	2				
2		6				1		
			9					8
3		9	7				6	

- 1.** Predajca nosí preukaz so svojím registračným číslom a fotografiou pri predaji na viditeľnom mieste.
- 2.** Predajca predáva časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedeným na preukaze.
- 3.** Predajca predáva časopisy na určenom predajnom mieste uvedenom na jeho preukaze.
- 4.** Predajca predáva časopisy za oficiálnu cenu uvedenú na titulnej strane časopisu.
- 5.** Predajca predáva časopisy spôsobom, ktorý neobťažuje okoloidúcich (je triezvy, čistý, upravený, slušný).
- 6.** Predajca sa zdržuje na predajnom mieste bez detí do 16 rokov.
- 7.** Predajca aktívne pracuje na zlepšení svojej sociálnej situácie a riadi sa pokynmi sociálneho pracovníka.
- 8.** Predajca v Bratislave je povinný nosiť aj oficiálnu vestu s logom NOTA BENE. Začiatokník vestu nemá, iba špeciálny preukaz platný v daný mesiac.

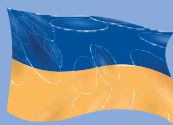
- 1.** Preverte si preukaz predajcu, na ktorom je uvedené registračné číslo, fotka.
- 2.** Kupujte časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedenom na preukaze predajcu.
- 3.** Predajcu si starostlivo vyberte.
- 4.** Neplatte viac, ako je uvedené na časopise, pokiaľ sa tak sami nerozhodnete.
- 5.** Zoberte si svoj zaplatený časopis.
- 6.** Časopis po prečítaní darujte alebo znehodnotte tak, aby sa nedal znova predáť.

- Pouličný časopis NOTA BENE začal vychádzať v septembri 2001. Vydáva ho občianske združenie Proti prúdu ako svoj hlavný projekt na pomoc ľuďom, ktorí sa ocitli bez domova alebo im hrozí strata ubytovania z finančných dôvodov. Cieľom je aktivizovať ľudí bez domova, pomôcť im získať sebačúť, dôstojný príjem, pracovné návyky a sociálne kontakty. Úlohou NOTA BENE je tiež kampaň na pomoc ľuďom bez domova.
- Predajca časopisu musí byť registrovaný v OZ Proti prúdu alebo partnerskej organizácii mimo Bratislavu. Pri registrácii dostane 3 kusy časopisov zdarma, všetky ostatné si kupuje za 1,20 € a predáva za plnú
- sumu 2,40 €. Je povinný nosiť preukaz, v Bratislave aj oficiálnu vestu a dodržiavať kódex predajcu (pozri str. 42). Ak zistíte, že niektorý predajca porušuje pravidlá, prosím informujte nás alebo partnerskú organizáciu.
- OZ Proti prúdu v rámci integračného projektu NOTA BENE poskytuje predajcom ďalšie služby: základné a špecializované sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, podporu streetworkera na predajnom mieste, právne poradenstvo partnerskej advokátskej kancelárie, tréningu, skupinové stretnutia a workshopy, prístup do kúpno-voľného motivačného sociálneho obchodu, príspevky na
- lieky, internet, PC a telefón zadarmo pre vybavovanie práce, bývanie a úradných záležitostí, úschovu peňazí a úradných listín a možnosť využívať korešpondenčnú adresu o. z. na zasielanie osobnej pošty.
- OZ Proti prúdu od roku 2001 realizuje pilotné projekty v oblasti riešenia bezdomovectva, iniciuje systematické a legislatívne zmeny na národnej úrovni, vydáva knihy z pera ľudí bez domova, organizuje odborné konferencie a vydáva odborné publikácie. Je členom siete pouličných časopisov INSP, organizácie FEANTSA a Slovenskej siete proti chudobe. Viac na www.notabene.sk.

<p>PROTI PRŮDU: Štatutárne zástupkyne: riaditeľka Zuzana Pohánková 0917275812 a šéfredaktorka Sandra Pazman Tordová 0905143651. Personalistika: Jana Hochel 0905440764. Program NOTA BENE: Terénny tím podpory predajcov: koordinátor Peter Kadlečík 0907733388, Peter Kováč 0908229830, Róbert Olejár 0917526158, Zuzana Butkovská 0905952471. Sociálni pracovníci: koordinátorka Belinda Fulierová 0911654411, Erik Kapsdorfer 0905440946, Lucia Frimmelová 0905440878, Zuzana Olšinová 0915985640. Program BÝVANIE: koordinátor Ivan Lorenc 0908 062 194, Barbora Žiaranová 0905595520, Rebeka Káplóczká 0908268034, Mária Teleyky 0905440887, Jana Hochel 0905440764. Sociálna nájomná agentúra: Petra Groschová 0905812175. Program ADVOKÁCIA: Nina Beňová 0908434826. Emaily: meno.priezvisko@notabene.sk</p> <p>Redakcia: Zástupkyňa šéfredaktorky, editorka: Jana Čavojská, Redaktorka: Dagmar Gurová 0917337235, Grafický dizajn: Pavol Čejka, Jazyková korektúra: Miroslava K. Valová.</p>	<p>Mesačník NOTA BENE, 21. ročník, 4/2022. Vydavateľ: OZ Proti prúdu, Karpatská 10, 811 01 Bratislava. OZ/5262 5962, www.notabene.sk. IČO: 360 68 781, IČ DPH: SK2021585731, číslo účtu: 266 34 750 14/ 1100 Tatrabanka, IBAN: SK 21 1100 0000 0026 6347 5014, BIC (SWIFT): TATRSKBX.</p> <p>Registrácia na MV SR dňa 20. 3. 2001, číslo spisu: VVS/1-900/90-17945, na MK SR pod číslom EV 3665/09 ISS N 1335-9169.</p>
---	--

Organizácie zabezpečujúce realizáciu integračného projektu **NOTA BENE** na Slovensku: **BRATISLAVA** (od roku 2001): O. z. Proti prúdu, vydavateľ **NOTA BENE**, Karpatská 10, 811 01 Bratislava, 02/5262 5962, poradcovia@notabene.sk, www.notabene.sk; **BÁŇSKÁ BYSTRICA** (2003): Sociálno-charitatívne centrum Ivana Šedibu, prevádzkovateľ: Územný spolok SČK, Pod Úrpinom 6, 974 01 Banská Bystrica, Kleniarová Hana, 0907 403 123, socialne.redcross@gmail.com, **BARDEJOV** (2017): Centrum sociálnych služieb, Toplianska 9A, 085 01 Bardejov, Mgr. Martin Jutka, 0901 713 903, jutka.martin@gmail.com **ČADCA** (2006): Dom charity sv. Gianny, prevádzkovateľ: DCH Žilina, Kukučínova 4, 022 01 Čadca, Katarína Melicháčová, 0918 874 839, 041/432 40 88, dchgianna.ca@gmail.com, **HLOHOVEC** (2009): O. z. Pokoj a dobro, Pribinova 51, 900 28 Hlohovec, Viera Vávrová viera.vavrova@dzu.sk, 033/742 3827, **HOLIČ** (2009): Azylový dom Emauz, J. Čabelku 3, 908 51 Holíč, Hana Šafránková, 033 668 3110, emauzy.holic@gmail.com, **KOŠICE** (2003): Charitný dom sv. Alžbety, prevádzkovateľ: ADCH Košice, Bosáková ul. Košice, PhDr. Rastislav Jedínak email: rastislav.jedinak@charita-ke.sk Mobil: +421 910 842 182, **LEVICE** (2005): O. z. Miesto v dome, Kpt. Nálepku 125, 934 01 Levice, Mgr. Ľubica Prištiaková, 036/622 15 86, mmyd@miestovdome.sk, **LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ** (2010): Mestský úrad Liptovský Mikuláš, Štúrova 1989/41, 031 42 Liptovský Mikuláš, Mgr. Veronika Bániková, 044 556 5324, veronika.banikova@mikulas.sk, **MALACKY** (2006): Azylové centrum Betánia, prevádzkovateľ: N. o. Križovatky, Ľudovíta Fullu 16, 901 01 Malacky, Viera Hujíková, 033 772 2457, centrumbetania@gmail.com, www.krizovatky.eu, **NITRA** (2003): Dom charity sv. Rafaela, prevádzkovateľ: DCH Nitra, Štúrova 57, 949 01 Nitra, Andrea Rončková, 0907 451 771, 037 652 30 28, rafael.charita@gmail.com, www.charitanitra.sk, **PIEŠŤANY** (2005): ZSS Domum, Bodona 55, 921 01 Piešťany, Eva Papšová, 0915 400 577, 033 772 7687, domum@piestany.sk, **POPRAD** (2005): ZSS pre občanov bez prístrešia, Levočská 4051/55, 058 01 Poprad, Erika Mizigárová, 0910 890 254, 052/772 4209, erika.mizigarova@msupoprad.sk, **PREŠOV** (2017): Komunitné centrum Rómsky inštitút, n.o., K Satrej Tehelni 5/A, 080 01 Prešov, Mgr. Peter Németh, 0905 740 096, komunitneri@gmail.com, **SVIDNÍK** (2016): Spoločnosť priateľov detí, mládeže a rodín Svidník, Dlhá 505/9, 089 01 Svidník, Mgr. Marek Feč, 0917 673 107, 0907 405 632, fekmarek@azet.sk, **TRENČÍN** (2016): ISKRA Trenčín, Dolný Sianec 1, 911 01 Trenčín, Pavol Juríček, 0948 343 163, pavol.juricek123@gmail.com **TRNAVA** (2006): ADCH Trnava, Hlavná 43, 917 01 Trnava, Patrik Bellay, 0940 601 716, patrik.bellay@charitatt.sk, **VRANOV NAD TOPLŔOU** (2009): Charitný dom pre mládež, prevádzkovateľ ADCH Košice, Lúčna 812, 093 01 Vranov nad Topľou, 0903 982 906, 057/443 1578, chd.vranov@charita-ke.sk, **ŽILINA** (2003): Dom charity sv. Vincenta, Bratislavská 423/27, 010 01 Žilina, Mgr. Gabriela Huliaková, 0918 314 197, 041/724 4795, dchvincent.cz@gmail.com

SLOVENSKO-UKRAJINSKÝ SLOVNÍK NOTABENE

Ako vám môžem pomôcť?

Чим я можу допомогти?

Čym ja možu dopomohty?

Napište mi to, prosím...

Напишіть мені це,

будь ласка...

Napyšit' meni ce, bud' laska

Hľadáte ubytovanie?

Ви шукаєте житло?

Vy šukážete žytló?

Ste hladný?/Ste smädný?

Ви голодні?/

Ви хочете піти?

Vy holódní?/Vy chočete pyty?

Je vám zima?

Вам холодно?

Vam cholodno?

Potrebujete odvoz?

Вам потрібен

транспорт?

Vam potreben transport?

Môžete zavolať na toto číslo

Ви можете подзвоніти

за цим номером

Vy môžete podzvonyty

za cym nomerom.

Chcete niekomu zavolať?

Ви хочете комусь

подзвоніти?

Vy chočete komus'

podzvonyty?

**Potrebujete doktora/
sanitku?**

**Вам потрібен лікар/
швидка допомога?**

Vam potreben likar

/švydká dopomóha?

**lekárň / potraviny /
zastávka MHD**

аптека / продуктівий

магазин / автобусна

зупинка

apteka/produktovýj mahazyn/

avtobusnu zupynku

**Ako sa voláte?/
Teší ma.**

Як вас звати?/

Дуже приємно

познайомитись.

Jak vas zvaty?/ Duže
pryjémno poznajomytys'.

**Ďakujem.
Prosím.**

Дякую.

Будь ласка.

Ďakuju.

Bud' laska.

Rozumiete mi?

Чи ви мені

розумієте?

Čy vy mené rozumíte?

**Prosím, hovorte
pomaly.**

Будь ласка, говоріть

повільніше.

Bud' laska, hovorit'

povilniše.

**Čo radi robíte?/
Čo by vám pomohlo
cítiť sa lepšie?**

Чим ви любите займатися?/

Що би вам допомогло

почуватися краще?

Čym vy lubyte zajmátysia?/Ščo by

vam dopomohlo počuvátysia krašče?

**Som tu pre vás, keby
ste niečo potrebovali.**

Я тут для вас,

якщо вам щось

знадобиться.

Ja tut dl'a vas, jakščo vam

ščos' znadobýtsia.

**Základné informácie pre ľudí
prichádzajúcich z Ukrajiny:**
www.ukraineslovakia.sk

Právne poradenstvo:

Linka Ligy za ľudské práva
Tel: 0800 222 350 (od 7.00 do 22.00)

Mareena

Tel: +421 948 113 947
E-mail: info@mareena.sk

Iniciatíva Kto pomôže Ukrajine
www.ktopomozeukrajine.sk

Psychologická pomoc v ukrajinčine:

Krízová linka pomoci ČVO a IPčko:

Tel: 0800 500 888 (8.00 do 20.00)

Linka dôvery Nezábudka:

Tel: 0800 222 450 (13.00 – 21.00)

Asistenčné a informačné služby:

Ukraina-Slovensko SOS – ukrajin-

ská komunita na Slovensku

Tel: +421 911 201 889

E-mail: ukrajina.sk.sos@gmail.com

FB: Ukraine-Slovakia SOS

Medzinárodná organizácia pre

migráciu Slovensko (IOM Slovakia)

Tel: 0850 211 478, +421 2 5263 0023,

+421 55 625 8662

www.mic.iom.sk

E-mail: mic@iom.int

**Zubári zadarmo pre neodkladnú
starostlivosť**
<https://www.skzsl.sk>